

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

1. číslo / ročník XI. / únor 2022 / cena 30 Kč

BUDE BABIŠ ZASE NA KONI?

Obsah

■ Úvodník

Mistr a Markéta (*Tomáš Fošum*) 3

■ Česko

Česká ekonomika potřebuje více jednorozčů (*Petr Zenkner*) 4

Skončila druhá polistopadová republika? (*Tomáš Fošum*) 6

SPOLU jen jednou, někdy, nebo napořád? (*Antonín Berdych*) 8

■ Střední Evropa

Žena na Hrad! Zatím alespoň na ten budínský... (*Jan Blažek*) 10

Nečekané úspěchy rakouských odpůrců očkování (*Miroslav Šepták*) 12

Talentovaný pan Kurski (*Wojciech Hofmański*) 14

Napětí kolem Ukrajiny umocnilo složitost vztahů mezi EU a Ruskem (*Karel Barták*) 16

Slovensko se při řešení pandemie ocitlo ve slepé uličce (*Marián Balázs*) 19

■ Rozhovor

Normální členskou zemí EU stále ještě nejsme (*Karel Barták*) 21

■ Kultura

Utíkej, básnířko, utíkej (*Lucie Zakopalová*) 24

Okupace jako stav mysli (*Jan Gregor*) 26

Zaříkávačky jako leitmotiv románu o mileniálech (*Matúš Guziar*) 27

■ Historie

Chybějí Henlein i Jaksch. Pohled na 20. století v Národním muzeu ale rozhodně zaujme (*Erik Siegl*) 29

Šlechtické rody na cestě do 21. století (*Jan Holovský*) 30

■ Zraněná města

Kouzelný Minsk? Kdo hledá, najde (*Michal Lebduška*) 33

Vilamované – nejmenší polská menšina (*Kamil Czaiński*) 36

Demokratický střed

1/2022, vydáno v únoru 2022, ročník XI.

adresa: Demokratický střed, Jirečkova 1012/9, 170 00 Praha 7,

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Marie Bydžovská, Marie Jüptner Medková, Jan Jüptner, Pavel Cechl,

Tomáš Orlík, Jan Holovský, Anna Plasová

grafická úprava: Jiří Kaufner, fotomontáž na úvodní straně: Demokratický střed, logo: LUSEL

vydavatel: Demokratický střed, z. s.

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4 x ročně

Předsedkyně TOP 09 Markéta Pekarová Adamová nejde občas pro ostré vyjádření daleko. Poprask vyvolal také její lednový příspěvek na Facebooku, v němž jako novopečená předsedkyně Poslanecké sněmovny mimo jiné napsala: „Češi svého Babiše už vyhnali. Pevně doufám, že se to povede i Maďarům.“ Měla tím samozřejmě na mysli maďarského premiéra Viktora Orbána. Celá kauza má tři základní roviny. Tou první jsou diplomatické zvyklosti. Na jednu stranu jistě není vhodné, aby předsedkyně Poslanecké sněmovny útočila na maďarského premiéra. Na druhou stranu z titulů svých funkcí spolu nejspíše jednat nebudou, takže žádné velké škody nevznikly. Navíc ve světě zahraniční politiky zaznívají i drsnější výroky. Kupříkladu americký prezident Joe Biden veřejně souhlasil s tvrzením, že jeho ruský protějšek Vladimir Putin je zabiják. Pak se spolu normálně sešli.

Druhou rovinou je samotný obsah zmíněného facebookového příspěvku. Vedle již citovaného úryvku se v něm píše, že Orbán neváhá navazovat pochybné svazky se zeměmi, jako jsou Rusko a Čína. A že je klíčové, aby Evropskou unii tvořily státy, pro jejichž vlády jsou na prvním místě demokratické principy, nikoliv prospěch jejich premiérů. S tím nezbývá než souhlasit. To, že je Orbán s těmito principy na štíru, přece není žádným tajemstvím. Výčet přímých důkazů včetně postupného ovládnutí maďarského mediálního trhu přesahuje možnosti tohoto textu. Co se týče zahraniční politiky orientované na autoritářské režimy, o mnohém vypovídá nedávné přátelské setkání Viktora Orbána s Vladimírem Putinem v Moskvě, jež se odehrálo v době hrozícího vpádu ruských vojsk na Ukrajinu. Také přirovnání maďarského ministerského předsedy k Andreji Babišovi je rozhodně namístě, existuje mezi nimi řada podobností. Koneckonců před loňskými říjnovými volbami přijel Orbán tehdejšího premiéra Babiše osobně podpořit. Navíc se šéf hnutí ANO Babiš, jemuž se zatím nepodařilo předělat Česko v oligarchii, v úspěšnějším kolegoví viditelně zhlédl.

A pak tu máme třetí rovinu, která je nejdůležitější. Jedná se o historicky složité vztahy ve středoevropském regionu. Velmi špatné byly třeba mezi světovými válkami, kdy je kalily četné územní spory. Pramenily z pocitu křivdy, že státní hranice v srdci Evropy nebyly po roce 1918 stanoveny spravedlivě. Středoevropské národy si vzájemně konkurovaly už dávno předtím, takže kritické výhrady vůči Maďarům či Polákům najdeme i u českých velikanů Fran-

tiška Palackého, Karla Havlíčka Borovského a Tomáše Garrigue Masaryka. K tomu musíme započítat komplikované česko-německé vztahy. Vzhledem ke zmíněné rivalitě a snaze jednotlivých národů o sebeurčení nebyly podobné animozity ničím výjimečným a vyskytovaly se napříč střední Evropou.

Po roce 1989 nastala naděje na změnu. Po zkušenostech s totalitními režimy 20. století volily středoevropské země formu spolupráce. Urovnaly své vztahy se sjednoceným Německem a díky blízkým kontaktům mezi bývalými disidenty vznikla Visegrádská skupina, kterou dnes tvoří Česko, Maďarsko, Polsko a Slovensko. Již tenkrát vyvolávalo téma středoevropské vzájemnosti na české politické scéně nesoulad. Zatímco prezident Václav Havel, jenž u vzniku „Visegrádu“ stál, blízkým vztahům fandil, premiér Václav Klaus hrál na notu českého premiantství. Tvářil se, že při jednání o vstupu do EU a NATO máme před ostatními středoevropskými uchazeči velký náskok a neměli bychom se jimi nechat zdržovat. Visegrádskou spoluprací coby „Havlův projekt“ Klaus s pocitem mistra střední Evropy víceméně bojkotoval.

V tomto smyslu je paradoxem, že dnes právě on mluví o výroku Markéty Pekarové Adamové jako o „v historii česko-maďarských vztahů naprosto bezprecedentním útoku jednoho z našich nejvyšších ústavních činitelů“. A předsedkyni TOP 09 jako známý gentleman označuje za „nezralou a arogantní“. O poškození vztahů s Maďarskem se zmínil také Klausův letitý soupeř prezident Miloš Zeman, jenž mimochodem inklinuje ke Kremlu snad ještě více než Orbán. Že Pekarová Adamová zaútočila na spřátelenou zemi, tvrdili i další. Jenže předsedkyně TOP 09 nekritizovala stát, ale autoritářského politika. Stejně by se mělo ostatně přistupovat i k oprávněné kritice současné polské vlády kvůli jejím dlouhodobým snahám omezovat nezávislost justice. Výhrady by ovšem neměly zaznívat z pozice nadřazenosti, která by u českého mluvčího vypadala směšně, podobně jako kdysi ono Klausovo premiantství. Jak už to bývá, tehdejší pýcha předcházela pád, za nějž lze považovat třeba neslavné období takzvané opoziční smlouvy v letech 1998 až 2002. A když se vrátíme k výše naznačeným paralelám mezi Orbánem, Babišem a Zemanem, za vodou rozhodně nejsme ani dnes.

Tomáš Fošum

Demokratický střed
Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Předplatte si Demokratický střed. Roční předplatné (4 čísla) činí i s poštovným 230 Kč.

Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz.

Česká ekonomika potřebuje více jednorožců

Před devíti lety založili „ajtáci“ Hubert Palán a Daniel Hejl svůj start-up Productboard. Ten vyvinul vlastní software pro analýzu dat, jež po celém světě používají manažeři více než pět tisíc firem. A to včetně gigantů, jako jsou Microsoft, Volkswagen nebo Avast. Zmíněný start-up se letos zařadil mezi takzvané jednorožce, což jsou technologické firmy, jejichž hodnota přesáhla jednu miliardu dolarů. Firem, jež vyrostly z nuly na miliardu, je ve světě zhruba tisíc. V Česku najdeme vedle Productboardu ještě jednu – rozvázkovou službu Rohlík.

Start-up, o němž většina Čechů nikdy neslyšela, získal od investorů celkem 125 milionů dolarů, tedy asi 2,7 miliardy korun. A nejde vůbec o malé ryby. Do Productboardu investovaly americké fondy Dragoneer, Tiger Global Management nebo Sequoia Capital. Jen posledně jmenovaný spravuje aktiva odpovídající českému státnímu rozpočtu. Úspěch Huberta Palána s Danielem Hejlem je důležitý pro celou českou ekonomiku, přestože je jejich Productboard s tržbami v desítkách milionů dolarů ve světovém měřítku pořád malou firmou. Jeho příjmy se ale rychle zvyšují, což je důvod, proč mu investoři věří. Ambice Productboardu jsou jednoznačně globální. Proto mnozí ze čtyř set zaměstnanců nepracují v kancelářích v Praze, ale v San Franciscu nebo v Londýně.

Podobných firem, které nejsou spojeny jen s místním či středoevropským trhem, vyrostlo v Česku za poslední dekádu poměrně dost. Oproti milionovému Estonsku, jež už má sedm jednorožců (třeba Skype, Bolt nebo fintech Wise) si však desetimilionové Česko musí na svého třetího ještě počkat. Podhoubí tu pro něj ale určitě je. Zatímco se totiž řešily problémy expremiéra a podnikatele Andreje Babiše (ANO), začal – bez dotací, střetu zájmů a zneužívání státní správy – vyrůstat zárodek nové podoby tuzemské ekonomiky.

Žádná z firem, které ji tvoří, nevznikla před rokem 2010. Nemají nic společného s tradičními průmyslovými podniky, které stále tvoří třetinu ekonomiky a jsou výrazně spojené s automobilovým průmyslem. Ani s privatizací 90. let, během níž se utvořila domácí podnikatelská elita. Nezažily ani hospodářskou krizi v letech 2008 až 2009, která dost pozměnila český kapitalismus. Spojuje je jedna věc. Vůbec by neexistovaly, pokud by se Česko před třiceti lety nepřipojilo k internetu.

Start-upy jsou prostředí plné vizí, optimismu, testosteronu, ale často i špatného odhadu nebo prázdných slibů. Proto neškodí, když se k nim přistupuje s rezervou. I tam existují lidé typu „můj pátý projekt už konečně vyjde“, kteří jsou dobří hlavně v prezentacích. Důvodem je to, že se neúspěch v tomto prostředí nebere jako zlodějna, což je bohužel i kvůli éře Andreje Babiše časté vnímání podnikání v Česku. V jádru je ale start-upový přístup pro byznys zdravý, protože umožňuje budovat, riskovat a pak vyhrávat. Zároveň neúspěch těchto firem většinou znamená jen to, že zavřou kanceláře a propustí lidi, což není žádná tragédie. To vědí i investoři do start-upů, kteří předem kalkulují,

že značná část z nich nakonec neuspěje a některé přes veškerou snahu sotva vrátí původní investici. Jenže pak je tu asi desetina úspěšných projektů, jež jim obrovsky vydělají. A vedle toho mění i svět. Jen pro připomenutí – start-upy a jednorožci byly v minulosti Google, Amazon nebo Facebook. Tedy firmy, které dnes tvoří významnou část hodnoty americké burzy.

Kouzlo jménem marže

V čem jsou tedy start-upy jiné? Pokud nakonec prorazí, mají vlastní výrobek a rostoucí podíl na trhu. Technický ředitel Productboardu Vojtěch Vondra to v jednom rozhovoru vystihl jednoduše: Ambiciózní start-up na tržbách vyrostle klidně dvakrát až třikrát ročně. A to je potom „jízda“. Nejde jen o tržby, protože jen z nich firma nepřežije – byť v prvních letech je cílem start-upistů hlavně podíl na trhu. K tomu jim pomáhá to, že „pálí“ peníze investorů, kteří sázejí na budoucí zisky. To hlavní je ale mít pořádnou marži, což lze jen tehdy, když firma prodává něco svého, nejlépe na co největším trhu, a zároveň má i vlastní obchodní síť. To znamená, že se s nikým nedělí. Pak má na dobré mzdy, investice do budoucnosti a třeba i na akvizice, aby byla ještě větší.

Marže je spojena s produktivitou práce. Většina českých firem ji má výrazně nižší než západoevropské nebo americké. A to nikoli proto, že by Češi pracovali méně. Jen má jejich práce mnohem menší hodnotu. Důvodem je struktura domácí ekonomiky, která je z velké části subdodavatelská. Češi tak sice třeba německému partnerovi dodají kvalitně vyrobenou součástku. Skutečný zisk ale logicky plyne tomu, kdo výrobek vymyslí a hlavně prodá. Majitelé takových subdodavatelů pak ani samostatně nerozhodují. O tom, co budou vyrábět, rozhodují jejich obchodní partneři. Pokud mají tyto průmyslové podniky jen dva tři velké zákazníky (často i pouze jednoho), jsou v absolutním područí, z něhož se nemají šanci dostat. Slovy jednoho investora, který jde opačnou cestou: „Pokud si někdo myslí, že může mít marži pět procent a dlouhodobě zajistit existenci firmy, tak se mýlí.“

Dobře to ukázal rok 2021, kdy se celosvětově „zbláznily“ ceny materiálů a energií. Mnoho podniků se během pandemie dostalo ekonomicky na hranu, byť to ještě není úplně vidět. Prakticky jedinou jejich konkurenční výhodou jsou nízké mzdy. A to je model, který při dlouhodobě

Světelná reklama na newyorském náměstí Times Square informuje o tom, že se Productboard stal jednorozčernem.

Foto: Facebook/ Productboard

nízké nezaměstnanosti v Česku a neochotě lidí pracovat „za pásem“ přestal fungovat. A co víc, takové firmy, jichž je dle různých odhadů ve zpracovatelském průmyslu třetina až polovina, nemají na investice. Bez nich žádný podnik nepřežije, protože nevyvíjí vlastní produkty (a tím se hned nemyslí iPhone od společnosti Apple), a nemá tak s čím prorazit na zahraniční trhy.

To, že se strategická rozhodnutí ovlivňující českou ekonomiku dělají jinde, přitom platí i u velkých podniků jako automobilka Škoda Auto, jež patří do koncernu Volkswagen. Na mladoboleslavské automobilce zaměstnávající 35 tisíc lidí a vyrábějící přes milion aut ročně přitom závisí významná část naší ekonomiky. Nemá cenu plakat. Je to logický důsledek úpadku české ekonomiky za komunistického režimu. Bez toho by měly české firmy čtyřicet let kapitalismu navíc a nebyly by podfinancované. Proto nekritizujeme vlastnictví Škoda Auto německým koncernem, protože jen v jeho rámci mohla tak vyrůst. Jinak by zůstala regionálním podnikem, který klidně mohl skončit jako LIAZ nebo Avia či v lepším případě jako Tatra. Ta sice nakonec představuje úspěšný příběh tradiční české značky, ale cesta k němu vedla přes bankrot a dlouhá léta úpadku. Zároveň je nutné si uvědomit, že vedle značek jako Daimler, MAN nebo Iveco je kopřivnická Tatra pořád velmi malým hráčem.

Hlavně neškodit

Přes výše řečené se v tradičním průmyslovém prostředí v Česku nacházejí stovky kvalitních firem. Příkladem

úspěšné strojařiny jsou výrobci zdravotnických lůžek Linet nebo estetických přístrojů BTL Medical. Obě společnosti působí na lukrativním zdravotnickém trhu a postupně si vybudovaly globální síť vlastních obchodníků. Z velkých strojařů bude hodně zajímavé sledovat, jak si povede plzeňský výrobce dopravních prostředků Škoda Transportation. Ten má díky novému majiteli – finanční skupině PPF – dost prostředků, aby mohl vyrůst. Za pozornost stojí také úspěšní subdodavatelé jako třeba Agrostroj Pelhřimov. Jen musejí být dostatečně velcí, aby měli oproti odběratelům lepší vyjednávací pozici. K proměně tuzemského průmyslu mohou pomoci i strojírenské miniskupiny, jež pod hlavičkou českého kapitálu spojují různé podniky do větších uskupení, aby ušetřily náklady a mohly se vzájemně podporovat.

Zmíněná závislost na okolním dění platí nejen pro firmy. Česko jako celek není ostrovem, jemuž se vyhnou trendy měnící celý svět. Asi nejvíce je to vidět u automobilového průmyslu. Úsměvně znějí prohlášení některých politiků, jak si nenecháme vzít spalovací motory. Přitom všichni tři výrobci aut v Česku s přechodem na elektromobilitu počítají. Už za osm let chce Škoda Auto, aby polovina nově prodaných vozů měla elektrický pohon, ideálně až sedmdesát procent. Jihokorejský Hyundai, který má továrnu v Nošovicích, zase patří k lídrům ve vodíkových autech a kolínská Toyota sází na hybridy. To, co se tváří jako obrana českého „autolandu“, na nějž připadá desetina HDP a čtvrtina exportu, je vlastně cesta, která mu škodí. Mimo jiné proto, že automobilky většinu produkce vyvázejí do zemí, kde bude po elektromobilech poptávka.

Na závěr se nabízí otázka, jak k proměně ekonomiky může přispět česká vláda. Dá se udělat řada pozitivních drobných změn v podpoře exportu a investičních pobídkách. Start-upům ulehčí život snadnější vydávání zaměstnaneckých akcií, což se již chystá. Určitě pomůže jakákoliv podpora kapitálového trhu a posílení role pražské burzy. Hlavním úkolem státu je však prostě neškodit. Z tohoto hlediska existuje opatrný optimismus, protože státní správa by už nemusela fungovat jen jako stafáž pro krytí Babišova byznysu. Vůbec největším úspěchem by byl začátek modernizace země. Nejviditelnější změnou musí projít fungování finančních úřadů. Úspěchem také bude, když dojde k úplné digitalizaci státní správy, která by hlavně měla umět využívat a sdílet data, jež od firem a lidí dostává. Stačí se inspirovat v Estonsku. A pokud by navíc stát obrovské množství dat, které nasbírání a většinou nevyužije, dokázal sdílet s těmi, kdo to umí, možná by vytvořil prostředí pro vznik dalších českých jednorozčernů.

Petr Zenkner

Skončila druhá polistopadová republika?

Vláda Petra Fialy (ODS), jejíž nástup k moci po panování Andreje Babiše (ANO) mnozí přijali s úlevou, má v Poslanecké sněmovně pohodlnou většinu. Svým způsobem se však jedná o menšinový kabinet. Pět stran, které ho tvoří, získalo ve volbách dohromady jen 43 procent hlasů. Na tom by nebylo nic mimořádného. Výjimečná je ovšem skutečnost, že k Fialově vládě neexistuje žádná výrazná demokratická alternativa. A to zavání průšvihem.

Rok 2013 znamenal v polistopadové historii zlom, který symbolizoval úspěch dvou výrazných politiků. Nejprve v lednu zvítězil v první přímé volbě českého prezidenta Miloš Zeman, na podzim pak Andrej Babiš nečekaně zabodoval se svým hnutím ANO v předčasných sněmovních volbách. Stal se pak ministrem financí, o čtyři roky později se posunul do premiérského křesla. Oba muži byli hlavními tvůrci politického systému, o němž někteří komentátoři v nadsázce mluvili jako o druhé polistopadové republice. Tato éra se vyznačovala především Zemanovým občasným nerespektováním ústavy a Babišovým obrovským střetem zájmů. Důležitým průvodním jevem bylo i vtažení extremistických subjektů do hry, když se Babišova vláda oficiálně opírala o komunisty a neoficiálně i o SPD vedenou fašizujícím Tomiem Okamurou. Shnilou třesničku na jedovatém dortu představovala snaha Miloše Zemana orientovat českou zahraniční politiku na Kreml a Peking. Výše zmíněné skutečnosti byly de facto popřením vývoje po listopadu 1989.

Dvě opoziční koalice vzniklé před loňskými volbami si kladly za cíl tento rozklad české demokracie zastavit. Poté, co v říjnovém hlasování dokázaly vybojovat většinu v Poslanecké sněmovně, vypukla v části společnosti euforie. Tu v následujících týdnech podpořila i skutečnost, že se slábnoucímu prezidentovi nakonec nepodařilo do složení

vznikající vlády zasáhnout. Je ale třeba mít na paměti, že předcházející úpadek politické kultury není jen vinou Andreje Babiše a Miloše Zemana. Ti jen reagovali na poptávku nemalé části elektorátu, ačkoliv oba si především hleděli svých zájmů. U prezidenta se jednalo o pěstování vlastního ega a kšefty jeho okolí, u Babiše pak o podnikání jeho holdingu Agrofert. Jenže Babišovým a Zemanovým voličům to nevadilo, protože tito politici buď plnili jejich přání, nebo alespoň artikulovali jejich hněv.

Lidé v minulosti hlasující pro autoritářské subjekty nikam nezmizeli, navíc zřejmě stále mají ve společnosti většinu. Vypovídají o tom i výsledky loňských voleb. Koalice Spolu (ODS, KDU-ČSL a TOP 09) a spojení Pirátů se Starosty, které dnes spolu vládou, získaly dohromady pouze 43 procent hlasů. Když se podíváme na volební zisky zbývajících uskupení, zjistíme, že strany stávající koalice nemají už moc kde brát. S výjimkou marginálních Zelených a části ČSSD prakticky celé demokratické spektrum vstoupilo do vlády. Současné vládní strany se tak dostaly k moci hlavně proto, že potenciální partneři Andreje Babiše těsně nepřekročili pětiprocentní práh pro vstup do

Ivan Bartoš sází na dredy, Petr Fiala zase na klobouk, přesto se dokážou domluvit.

Foto: Facebook/ods.cz

Poslanecké sněmovny. V ní kromě vládních subjektů zůstaly jen bezhodnotové ANO a čím dál extrémnější Okamura SPD. Dodejme, že se říjnových voleb zúčastnilo 65 procent oprávněných voličů. Přibližně třetina lidí tak nehlasovala, což je dlouhodobě setrvalý stav. Notorické nevoliče za příznivce demokracie označit nelze.

Babiš před branami

Koaliční kabinet pod vedením předsedy ODS Petra Fialy se navíc ujal kormidla ve chvíli, kdy svět má za sebou obtížné dva roky pandemie nemoci covid-19, které si vyžádaly nejen značné oběti na životech, ale též velké ekonomické a společenské škody. Další vývoj pandemie přitom zůstává nejistý. Část společnosti protikoronavirová opatření nikdy nepřijala, čímž se prohloubila její nedůvěra k politickým elitám. Nová vláda v této atmosféře čelí souběhu několika krizí, při jejichž řešení se nemůže zavděčit všem. A to ani kdyby postupovala přímo ukázkově. Její podpora v dohledné době tedy rozhodně neporoste. Do toho se rychle blíží důležité prezidentské volby, které by se měly konat nejpozději v lednu příštího roku. Sice definitivně ukončí politickou kariéru Miloše Zemana, pocit úlevy však může rychle vystřídat zmar, pokud bude na jeho místo zvolen Andrej Babiš.

Šéf hnutí ANO kandidaturu na hlavu státu stále oficiálně neoznámil, ale všeobecně se s ní počítá. Každopádně z politiky se navzdory svým častým prohlášením tvrdícím opak nechystá. Nejspíše z ní kvůli svým různým kauzám, z nichž některé se mohou ocitnout u soudu, odejít ani nemůže. Prezidentská imunita by se mu tak hodila. Zde je nutno připomenout jednu důležitou okolnost. Minulé čtyři roky, kdy v Poslanecké sněmovně držely většinu autoritářské subjekty dirigované z Hradu Milošem Zemanem, přežila česká demokracie hlavně díky dobře nastaveným institucím. Jedná se zejména o Senát, jenž musí posvětit případné ústavní změny. Nedošlo tak třeba na otevřené útoky na nezávislost justice, které pozorujeme v některých okolních zemích. Jestli ale bude nálada ve společnosti dlouhodobě nastavena proti systému, instituce nás ve finále nezachrání.

Nejdůležitějším úkolem současných vládních stran je tudíž nejen si uchovat vlastní voliče a nějaké nové pokud možno získat, ale myslet i na lidi, kteří polistopadový režim odmítají. A to třeba z důvodu, že se jim – často ne vlastní vinou – žije špatně. Skloubit zájmy svých voličů i odpůrců může připomínat chůzi po minovém poli. I z něj se však dá vyváznout se zdravou kůží, když má člověk vedle nezbytného štěstí též správné informace.

Čekání na levici

Otázkou samozřejmě je, zda vláda pěti politických subjektů vydrží celé čtyři roky. Andrej Babiš před branami Strakovy akademie či Pražského hradu zatím slouží jako solidní tmelící prvek pětikoalice. Z vládních uskupení

visí největší otazník nad Piráty. Zatímco ODS, TOP 09, KDU-ČSL a hnutí STAN by při troše představivosti mohly splynout v jeden středopravicový subjekt, Piráti vznikli v roce 2009 jako antisystémová (byť demokratická) strana. Paradoxně v momentě, kdy jí být přestali, schytali v předvolební kampani útoky ze všech směrů, jež je líčily jako nebezpečné revolucionáře.

Do budoucna stojí před Piráty rozhodnutí, zda se definitivně stanou středovou stranou pro liberální voliče, nebo se vrátí k boji proti establishmentu. Druhá cesta se ale zdá být již uzavřena. Předseda Pirátů Ivan Bartoš stále nosí dredy a hraje na harmoniku, ale během posledních čtyř let se z něj a jeho poslanecké družiny stala součást demokratického bloku. V pirátských řadách sice existují lidé, kteří sní o boji se „systémem“, ale nezdá se, že by měli šanci získat podporu uvnitř strany a hlavně u voličů. Pirátský příběh připomíná vývoj německých Zelených, kteří nejprve sedávali v parlamentu ve svetrech, aby po letech skončili v oblecích na ministerstvech. Ani v jednom případě nejde o zradu ideálů. Když chcete alespoň něco ze svého programu prosadit, musíte hledat spojence v „tradičních“ stranách. Často se pak vaše původně menšinové názory promění ve většinové.

Čtyři měsíce od voleb jsou příliš krátká doba na dalekosáhlé závěry ohledně úspěšnosti či neúspěšnosti pětikoalice. Navíc Fialův kabinet byl kvůli zdravotním potížím a následným obstrukcím prezidenta Zemana jmenován až v půlce prosince. Jedna věc však dává jistý důvod k optimismu. Vláda pěti stran zatím působí sourodým dojmem. Žádné ostré spory z ní na veřejnost nepronikají, možná ani neexistují. Zdá se, že do značné míry jde o zásluhu premiéra Petra Fialy. Ten v roli opozičního lídra působil dlouhé roky často nepřesvědčivě. Vedle ukřičeného Babiše vypadal nevýrazně, v televizních diskusích nevynikal. Preference ODS během sedmi let jeho předsednictví příliš nenarostly. Jenže jeho chvíle nakonec přišla. Sestavení nejprve tříčlenné předvolební koalice a posléze i vlády sestávající z pěti subjektů si vyžadovalo konsenzuálního a důvěryhodného člověka, kterým Petr Fiala nespíš je. Pokud mu to vydrží, jeho kabinet může nakonec uspět.

Ale i kdyby Fialova vláda dělala vše správně, pořád by to nestačilo k tomu, aby stín „druhé polistopadové republiky“ zmizel. Dokud ke kabinetu nebude existovat silná demokratická alternativa, je návrat nějaké autoritářské formace k moci velmi pravděpodobný. Ať již půjde znovu o Babiše, nebo o někoho jiného. Z logiky věci vyplývá, že by nová demokratická síla na české politické scéně měla být levicová. Jednak je Fialova vláda středopravicová, jednak právě někdejší levicové voliče pohltilo ANO a částečně i SPD. Sociální demokracie, která v minulosti roli státotvorné levice plnila, je po letech vládnutí s Babišem zdiskreditována a vzpamatovává se z volebního debaklu. Pokud by se jí však podařilo vstát z popela a vytvořit nějakou smysluplnou alternativu, bylo by to ku prospěchu všech, kteří „první polistopadovou republiku“ berou přes všechny její chyby za svou.

Tomáš Fošum

SPOLU jen jednou, někdy, nebo napořád?

Vítězství koalice Spolu v loňských sněmovních volbách, v nichž získala 27,79 procenta hlasů, bylo překvapením. Takový výsledek nečekali ani průzkumy, ani novináři a ani většina politiků napříč stranami. Logicky se proto nabízí otázka, zda šlo o jednorázový projekt, či o velkou a dlouhodobou změnu v české politice.

Motivem pro vznik předvolební koalice Spolu byl společný protivník, tehdejší premiér a šéf ANO Andrej Babiš. Jeho dominance na české politické scéně v kombinaci s nepříznivým volebním zákonem přiměla tři opoziční strany – ODS, KDU-ČSL a TOP 09 – k úzké spolupráci. Na podzim 2020 pak jejich lídři oznámili vznik nového projektu, který nakonec nad očekávání uspěl. Otázka, zda bude koalice Spolu pokračovat i po loňském volebním vítězství, zůstává stále otevřená. Proto není od věci zhodnotit její dosavadní fungování a pokusit se odhadnout, jaké má šance do budoucna.

Nemálo komentátorů a politiků jí předpovídalo rozpad ještě před volbami. Trio „tradičních“ stran ale různé otřesy ustálo. Jednalo se například o rozhodnutí Ústavního soudu z února 2021, které zrušilo část volebního zákona a umožnilo férovější přepočítání hlasů na mandáty. Během kampaně se trojkoalici dařilo řešit přirozené konflikty mezi jednotlivými politiky i programovými směry, jež jsou v mnoha oblastech dost odlišné.

Pokud měla překvapivá stabilita koalice Spolu a její výkonnost během volební kampaně jeden společný rys, je jím právě „tradičnost“, tedy zkušenost zúčastněných stran a jejich vedení. Lídři dokázali utlumit konflikty uvnitř vlastních uskupení i mezi sebou, zorganizovat úspěšnou kampaň a vytvářet multiplikační efekt v komunikaci v médiích i na sociálních sítích. To bylo patrné v kontrastu s druhou předvolební koalici opozičních subjektů, v níž se spojily Pirátská strana a hnutí STAN (PirStan). U té byly vnitřní konflikty pirátů a nezkušenost hlavním zdrojem jejího poměrně slabého výsledku (15,62 procenta), a to dokonce silnějším než tvrdé útoky zvenčí.

Přesvědčivé říjnové volební vítězství trojkoalice vedlo k rychlé a efektivní domluvě o programu i personálním rozdělení pozic jak uvnitř Spolu, tak pak i se zmíněnou dvojkoalicí PirStan. Stojí za připomenutí, že tak hladký, rychlý a klidný vznik vlády Česko už dlouho nezažilo. A nebýt zdravotních komplikací prezidenta Miloše Zemana a jeho následného neúspěšného pokusu zasáhnout do složení vlády, byl by nový kabinet ve Strakově akademii už v listopadu 2021.

Preference i identita

Doposud byl tedy projekt Spolu bezpochyby úspěšným. Jaké jsou ale jeho vyhlídky? V povolebních průzkumech osciluje ODS okolo patnácti procent, TOP 09 je nad šesti procenty a lidovci se dlouhodobě nacházejí pod pě-

tiprocentním prahem. Právě preference KDU-ČSL hrají důležitou roli. Lidovci jsou dlouhodobě považováni za nejvšestrannější českou politickou stranu, což v tomto případě není myšleno jako kompliment. KDU-ČSL zvládla pobyt v koalici s ČSSD, ANO, ODS i Zelenými a svůj (někdy až příliš) široký koaliční potenciál si nechce nechat vzít. Na druhou stranu zažili lidovci v letech 2010–2013 pobyt mimo sněmovnu, což pro ně jistě zůstává traumatizující vzpomínkou. Pokud se jim nepodaří v dohledné době zlepšit svůj obraz a oslovit více lidí, budou zejména občanským demokratům vydáni na milost a nemilost.

ODS byla přirozeným hybatelem koalice Spolu, jež díky ní měla šanci na první místo ve volbách a reálnou naději na obsazení pozice premiéra. Projekt Spolu je v ODS dost úzce spojen s předsedou strany Petrem Fialou. Dokázal myšlenku trojkoalice prosadit proti hlasité, i když nepočtené vnitrostranické opozici. Je zřejmé, že bude na nějaké formě spolupráce trvat i nadále, a postoj občanských demokratů se proto nezmění.

Nejvíce nejistým článkem Spolu je TOP 09. Tato strana sice pamatuje rok 2017, kdy se do Poslanecké sněmovny díky hlasům Pražanů dostala jen s odřenými ušima. Bude proto jistě pečlivě zvažovat, zda se má opět vydat na sólovou dráhu, či nikoliv. Zároveň však čerpá část své identity z opozice vůči ODS – ve většině věcí se shodnou, proto akcentuje několik témat, kde jí může oponovat. Bude-li TOP 09 příliš blízko ODS po delší čas, o identitu přijde a její voliče si snadno může odvést hnutí STAN.

Na konci září proběhnou v Česku komunální volby. Radnice měst a obcí jsou pro všechny strany Spolu velmi důležité, na rozdíl například od Babišova hnutí ANO. Pomyslnou korunu komunálních voleb představuje přirozeně Praha – jediné město a kraj v jednom. Pozice pražského primátora je silnější než mnohé ministerské posty a má silnou symboliku. A jde o jediný kraj, na jehož vedení se ODS v současnosti nepodílí.

Právě v Praze již došlo k dohodě na tom, že zde Spolu půjde společně. Bylo to jasné od okamžiku, kdy se v říjnu sečetly výsledky parlamentních voleb a kandidátka Spolu měla v hlavním městě více než čtyřicet procent hlasů. Takovému lákadlu neodolal ani Jiří Pospíšil, hlavní postava pražské TOP 09. Pohřbil své primátorské ambice, získal značné ústupky a otevřel tím dveře projektu, který změní životaschopnost Spolu v nových podmínkách.

Zároveň se ale objevují první komplikace, první náznaky toho, že spolupráce tří tradičních stran není a nebude snadná. Plány na předvolební trojdohodu v Brně selhaly,

Předsedkyně Poslanecké sněmovny Markéta Pekarová Adamová (TOP 09) a šéf Senátu Miloš Vystrčil (ODS).

Foto: Wikimedia Commons/David Sedlecký

opatrné zprávy přicházejí z dalších krajských měst. Není náhoda, že tím, kdo dohodu v Brně nechtěl, byli místní lidovci. Platí již výše zmíněné: je-li KDU-ČSL samostatně plně životaschopná, nechce si nechat omezovat svůj „lidovecký“ manévrovací prostor.

Rozhodující momenty

O tom, zda se tři politické strany dokážou propojit dlouhodobě, se rozhodne ve dvou oblastech. Tou první a klíčovou je fungování vlády. Euforie z vyhraných voleb pomine a tlaky zevnitř stranických struktur zesílí. Budou se objevovat přirozené chyby a dílčí selhání. To koneckonců potká každou vládu a koalici. Pokud se podaří udržet jednotu a směr, lze předpokládat, že projekt Spolu může mít delšího trvání.

Velký vliv budou mít také další nadcházející volby. Ty prezidentské, které se uskuteční na počátku roku 2023, můžou koalici stmelit. Odpor proti Andreji Babišovi, který aktivně pracuje na svém zvolení, ji přece vytvořil. A je z tohoto pohledu už druhotné, zda Babiš vyhraje, či bude poražen. Andrej Babiš na Hradě znamená trvalého společného nepřítele, proti kterému se lze vymezovat a spojovat. A pokud prohraje, Zemanovo místo zaujme někdo z opačného ideového tábora. Buď půjde o kandidáta Spolu, nebo o někoho, kdo bude koalici alespoň částečně nakloněn a nebude jí příliš aktivně škodit.

Rok 2024 pak poznamenají další dvojice volby. Nejprve se bude na jaře rozhodovat o složení Evropského parlamen-

tu. Je už nyní docela zřejmé, že v eurovolbách se Spolu spojit asi nedokáže. Právě přístup k Evropské unii je ikonickým momentem, který si zejména TOP 09 a ODS uchovávají jako znak své identity. Poslouží tedy spíše jako umírněné poměření sil ve druhém poločase vládní spolupráce. Rozhodující budou krajské volby na podzim 2024 – už nyní všechny tři strany ve většině krajů spolupracují. Pochopitelně s výjimkou Zlínského kraje, kde se vyskytuje

fenomén lidoveckého exhejtmana Jiřího Čunka. Zvládnou-li trio ve většině regionů vytvořit předvolební koalici, bude velmi pravděpodobné, že se jednota Spolu dožije dalších parlamentních voleb.

Doposud byla budoucnost Spolu líčena spíše optimisticky. Stačí ale několik skandálů, konfliktů či osobních sporů a dosud hladká spolupráce se může snadno zhroutit. Politika je těžko předvídatelná disciplína, zvláště pak v české realitě. Přijmeme-li ale předpoklad pokračování úspěšné spolupráce, může jít ještě dál? Začne se plánovat hlubší integrace na úrovni členské základny? Tady je již třeba s optimismem šetřit. Slučování není vůbec snadné. Pomiňme programové rozdíly, vždyť názorové odchylky jednotlivých členů uvnitř vlastních stran jsou mnohdy větší.

Z čistě praktického hlediska nejde strany a jejich členy sesypat do jedné entity. TOP 09 má zhruba 2,5 tisíce členů, ODS něco přes 12 tisíc a KDU-ČSL okolo 20 tisíc. Toto členstvo navíc není rovnoměrně regionálně rozloženo. A u všech tří stran existuje vysoká míra loajality členů k vlastní značce, identitě, historii a k vlastním formálním i neformálním pravidlům. Vedení ani jedné ze tří stran nemá takovou sílu, aby se o integraci vůbec pokoušelo. Proto je pro Spolu tou neoptimističtější perspektivou pouhé pokračování spolupráce. Což ovšem v současných podmínkách vůbec není málo.

Vznik koalice Spolu lze každopádně hodnotit jako přínos pro Českou republiku. Usměnil radikální programové plány u všech tří stran, dokázal vytvořit shodu ještě před volbami a tím urychlil a stabilizoval budoucí vládu. A pokud by se podařilo koalici udržet, bude to mít dlouhodobý pozitivní efekt na celou českou politiku. Po tom všem, čím si v éře Miloše Zemana a Andreje Babiše prošla, si větší dávku stability rozhodně zaslouží.

Antonín Berdych

Žena na Hrad! Zatím alespoň na ten budínský...

Maďarskou hlavou státu se podle všeho letos na jaře poprvé v historii stane žena, pětáctýřicetiletá Katalin Novák, dosavadní místopředsedkyně strany Fidesz. Po Zuzaně Čaputové půjde o druhou Středoevropanku na protokolárně nejvyšším postu, což budí zájem zahraničních médií. A Maďarsku to dává šanci prezentovat se navzdory svému dosavadnímu obrazu jako modernější, otevřenější země. Samotná volba sice vzrušující podívanou neslibuje, Katalin Novák přesto může v politice státu sehrát zajímavou roli. Zařadí se v pantheonu maďarských prezidentů mezi „jazýčky na vahách“, nebo mezi „přítakávače“?

Nemusíte mít křišťálovou kouli, přesto si můžete bez velkého rizika vsadit na to, že letos 10. března zvítězí v maďarských prezidentských volbách Katalin Novák, kandidátka vládní strany a do loňského prosince ministryně zodpovědná za rodinnou politiku. Na rozdíl od všech ostatních visehradských zemí, a koneckonců i od Rakouska, totiž o maďarské hlavě státu nerozhodují přímo voliči u volebních urn, nýbrž parlament. A v něm má od roku 2010 drtivou většinu strana Fidesz premiéra Viktora Orbána. V zásadě tedy spíše než o skutečné volby jde o ceremoniální potvrzení nominace vládní strany, respektive jejího nejužšího vedení s Orbánem v čele. Což představuje námět k zamyšlení pro ty, kteří zavedení přímé prezident-

ské volby v ostatních zemích střední Evropy stále odmítají či kritizují.

S formou volby letos bezprostředně souvisí i její datum. Stanoveno bylo na březen i přesto, že stávajícímu prezidentovi Jánosovi Áderovi vyprší mandát až 10. května. Maďarská ústava umožňuje konání volby nejdříve šedesát dní před koncem běžícího mandátu, poslanci si tak tentokrát zavolí v ten nejranější možný termín. Je to bezpochyby kvůli volbám parlamentním, které se konají 3. dubna 2022. Viktor Orbán a jeho strana v aktuálních předvolebních průzkumech mírně vedou a po dvanácti letech u moci si navenek nepřipouští, že by mohli prohrát. Situace je ale nová v tom, že se proti nim poprvé v historii sjednotila celá opozice, což není radno podceňovat.

Souboj o poslanecká křesla bude těsný a navíc nikdo neumí zhodnotit, jaký dopad na maďarské voliče bude mít současná rusko-ukrajinská, respektive rusko-západní

Horkou kandidátkou na post maďarské hlavy státu je Katalin Novák. Foto: Wikimedia Commons/Elekes Andor

krize, v níž Orbán nepokrytě hraje roli spojence Kremlu. To může znejistit i jeho skalní příznivce, odkaz roku 1956 je v maďarské společnosti stále živý. I proto je pro politiky z Fideszu důležité, aby se otázka budoucího prezidenta rozhodla před parlamentním plebiscitem, tedy v době, kdy mají ještě celý proces plně pod kontrolou. Kdyby Fidesz nakonec dubnové volby nevyhrál, je prezidentka z jeho líhně další ze záruk, že ani případná prohra partaj od moci jen tak neodstává.

Tah ženou

Nominace vystudované právničky a expertky na mezinárodní vztahy na prezidentský post byla pro mnohé překvapením. Někdejší ministryně pro rodinu a matka tří dětí patřila sice v posledních letech mezi viditelné tváře strany, přesto ale málokdo čekal, že na protokolárně nejvyšší státní post bude aspirovat právě ona.

A to i proto, že ženy jsou v maďarské vládě i vládní partaji dlouhodobě málo zastoupené. Sám Orbán se přitom nikdy netvářil, že by mu to vadilo. Proslulé je virální video, ve kterém se roku 2018 na Mezinárodní den žen vydal v obleku do parlamentní kantýny poděkovat kuchařkám za to, jak skvěle mu vaří. „Některé ženy při péči o děti zvládají ještě i pracovat,“ vyjádřil se před kamerou pochvalně a celá Evropa žasla.

Současná nominace ženy na čelný politický post je od Orbána prohnáný tah. Částečně může jít o snahu vylepšit pošramocený obraz Maďarska na evropské scéně, kde se zapsalo jako spíše zpátečnická země s problémem v oblasti lidských práv a práv menšin. To ale nebude to nejdůležitější, pro Orbána bylo vždy přednější domácí publikum.

„Tah ženou“ je reakcí na výsledek loňských opozičních primárek, v nichž se lídrem opozice překvapivě stal autentický konzervativce, katolík a otec sedmi dětí – starosta malého jihomaďarského města Péter Márki-Zay. Jeho nečekané vítězství může teoreticky znamenat, že opozice bude v dubnových parlamentních volbách přitažlivější pro konzervativní voliče Fideszu. Provládní propaganda bude mít problém ho vykreslovat, jak je u svých oponentů zvyklá, tedy jako neomarxistu, levičáka, velkoměstského „kavárníka“, Sorosovu loutku, vítáče migrantů, zastánce LGBT ideologie a podobně. Sice se o to pokouší, spíše to ale nefunguje. Márki-Zay prostě nově zamíchal kartami a Viktor Orbán byl nucen na změnu hry přistoupit. Proto i on musel vytáhnout z rukávu nečekané eso.

Katalin Novák vnese do politiky nový vítr asi i proto, že patří ve Fideszu k mladé generaci a na rozdíl od odcházejícího prezidenta Jánose Ádera nebyla mezi jeho zakladateli na sklonku osmdesátých let. To na jednu stranu znamená, že může mít na řadu otázek modernější názory, na druhou stranu to oslabuje její pozici ve vládnoucím uskupení a na politickém kolbišti. Zatímco v počátcích Fideszu byla předpokladem úspěchu síla osobnosti a erudovanost, v posledních letech je hlavní podmínkou postupu na stranickém žebříčku lojalita k nejužšímu vedení, tedy

k Viktoru Orbánovi osobně. A tu doposud ministryně Novák naplňovala v míře vrchovaté.

Budoucí prezidentka erudovaná nepochybně je, studovala práva a mezinárodní vztahy, a to i v USA a ve Francii. Mluví čtyřmi jazyky a svoji kariéru dráhu započala ještě před rokem 2010 na ministerstvu zahraničí. Její kariéra je sice úzce spjata s Fideszem, ale podle kuloárních informací nevděčí za její začátek osobním konexím, nýbrž svému impozantnímu profesnímu životopisu. Nicméně není známo, že by se kdy pokoušela s vedením Fideszu polemizovat či mu dokonce oponovat. V nejkontroverznějších otázkách, jako byly loňské spory kvůli zákonu naznačujícímu spojitost mezi homosexualitou a pedofilií, se Katalin Novák důsledně držela stranou. V tomtež roce ale aktivně podporovala změny ústavy nadřazující tradiční rodinu jiným formám partnerských svazků. Varovnější jsou její nedávné aktivity na mezinárodním poli, kde své jazykové znalosti a diplomatické zkušenosti dala do služeb budování aliance evropských liberálních stran pod záminkou takzvaného budapešťského demografického summitu.

Přítakávači a jazýčky na vahách

Role maďarské hlavy státu je v zásadě spíše protokolární a ceremoniální. Zejména v poslední době prezidentovi pouze bezzubé přítakávají vládě. Přesto se ale mezi nimi v minulosti našly výrazné osobnosti, které vtiskly společnosti něco ze svého odkazu a dokázaly v kritických okamžicích sehrávat roli pomyslného jazýčku na vahách.

Odcházející János Áder vystupoval jako prezident důstojně, víceméně byl však v politice pouze do počtu. Nedostal své pověsti výrazné politické postavy v rámci druhdy liberální strany, kterou společně s Viktorem Orbánem zakládal. Instinkty vystudovaného právníka ho nepřiměly vystoupit proti postupující erozi právního státu v zemi, dovolil si jen sem tam být k některým vládním krokům opatrně kritický. To mu „ze starého přátelství“ procházelo, do otevřeného střetu ale nikdy nešel.

Ještě smutnější byl osud jeho předchůdce Pála Schmitta, který musel v dubnu 2012 úřad opustit již po necelých dvou letech. Příčinou pádu někdejšího předsedy Maďarského olympijského výboru a nositele zlaté medaile ze šermu nebyla snaha stavět se vládě na odpor, na to ani nepomyslel. Jeho problém spočíval v tom, že byl lidem pro smích. Proslul tím, že neuměl správně napsat slovo „államfő“ (znamená „hlava státu“ a Schmitt ho jednou k všeobecnému pobavení napsal s hrubkou, tedy pouze s jedním l). Vaz mu ale zlomilo až zjištění, že opisoval ve své diplomové práci. Musel odstoupit a Viktor Orbán se do budoucna poučil, že nemá do nejvyššího úřadu nominovat poslušné loutky bez erudice.

Zajímavou postavou byl László Sólyom, ústavní právník a přesvědčený ekolog. Coby kandidát konzervativní opozice uspěl ve volbách roku 2005 za vlády socialisty Ference Gyurcsánye, na svou stranu se mu tehdy podařilo získat i některé poslance levicové koalice. Vládě potom efektivně „zatápal“, když kritizoval a vracel její zákony. Snažil se

i o poměrně nezávislou zahraniční politiku, byť spíše s malým úspěchem. Předpokládalo se, že bude ve funkci pokračovat i po roce 2010, kdy „jeho“ konzervativní Fidesz zvítězil ve volbách. Viktor Orbán měl ale již tehdy plán zásadních ústavních změn, které následně zcela změnil dosavadní politický systém a v důsledku toho i celou společnost. Samostatně a kriticky uvažující prezident, navíc někdejší předseda ústavního soudu, by těmto změnám mohl stát v cestě. Proto ho Orbán nepodpořil.

I Sólyomův předchůdce Ferenc Mádl (2000–2005) byl konzervativec, zvolený za první vlády Fideszu na přelomu tisíciletí. Také on patřil spíše mezi „jazýčky“, ač méně výřečné. Po většinu svého pětiletého mandátu se pokoušel o opozici vůči socialistickým premiérům.

Nejvýraznější osobností mezi všemi byl ovšem bezpochyby Árpád Göncz, první porevoluční prezident, spisovatel, někdejší disident a politický vězeň padesátých let. Do úřadu ho coby liberála zvolil konzervativní parlament ještě v „gentlemanském“ roce 1990, role kritického jazýčku na vahách tedy v jeho případě byla nejenom možná, ale dokonce očekávaná a zamýšlená. Po celých deset let ve funkci se tomu snažil dostat – vůči konzervativním premiérům prosazoval liberální ideje, vůči socialistickému premiérovi hájil disidentský odkaz. Před tehdejšími doyenem maďarské politiky projevoval respekt i její budoucí hegemon, mladičkový premiér Orbán. Jestli se budoucí maďarské prezidentky a prezidenti mají od koho

učit samostatné a zodpovědné politice, pak je to právě Árpád Göncz.

A co Katalin Novák? Bude v prezidentské roli pouze líbivou tvář, nebo aktivní političkou s vlastním názorem? Její zařazení buď mezi „přítakávače“, nebo mezi „jazýčky na vahách“ bude hodně záležet na již zmiňovaných parlamentních volbách. Jestli v nich Fidesz zvítězí, nebude mít prezidentka potřebu, ale nejspíš ani možnost něco na své dosavadní bezpodmínečné loajalitě ke vládní straně měnit. Její politická role by pak byla asi podobně omezená a dočasná, jako svého času role Dmitrije Medveděva v Rusku. Kdyby ale uspěla opozice, připadla by trojnásobné matce daleko důležitější role. V prostředí autentického politického soupeření by mohla vyrůst v jednu z ústředních postav maďarské politiky a nakonec možná i zastínit samotného Orbána. Podobně jako na Slovensku Peter Pellegrini po nástupu do premiéřské funkce překonal svého předchůdce a stranického šéfa Roberta Fica.

Budoucnost zůstává zatím ve hvězdách, jedno je ale jisté. Až letos na jaře Katalin Novák usedne do prezidentského úřadu v Sándorově paláci vedle budínského hradu, zůstane ve střední Evropě už jen jedna země, v níž zatím žádná žena nedosáhla na premiéřský nebo prezidentský post. A to ta naše. A nejspíš se to nezmění ani v příštím roce, až budeme rozhodovat o nástupci současné hlavy státu.

Jan Blažek

Nečekané úspěchy rakouských odpůrců očkování

Strana MFG vznikla před pouhým rokem. I tak stihla rozvířít vody rakouské politiky. Stačilo, že vše vsadila na jednu kartu. A sice na odmítání protipandemických opatření v souvislosti s nemocí covid-19.

Zkratka MFG pochází z počátečních písmen německých slov lidé, svoboda a základní práva. Strana vznikla druhého února minulého roku s cílem oslovit Rakušany, kteří nesouhlasí s opakovanými lockdowny, nechtějí nosit respirátor či nanoroušku ve veřejných budovách nebo v městské hromadné dopravě a pochybují o smyslu testování. Za první cíl si určila uspět v zemských volbách v Horních Rakousích. Na základě více než stovky jejích setkání s veřejností nabyli někteří občané dojmu, že je tady konečně někdo, kdo si ohledně vládních opatření proti šíření covidu nebere servítky. Když týden před loňskými volbami průzkum rakouské renomované agentury Market Institut přisuzoval MFG možný zisk pěti procent hlasů, mnozí komentátoři a politologové nad tím mávli rukou. Poslední zářijovou neděli nejenom jim spadla brada. Strana obdržela 6,23 procenta hlasů, a získala tak tři mandáty v hornorakouském zemském sněmu.

Zápis do rakouské historie se MFG podařil bez známých osobností na kandidátce, vystoupení jejích představitelů ve směrodatných médiích nebo využití velkých plakátů. Namísto toho sáhla po osvědčené kontaktní kampani a prezentaci na sociálních sítích. Strana bodovala v těch částech Horních Rakous, kde je vyšší počet neočkovaných, především v okrese Ried im Innkreis. Získala podporu zejména od mladších a protestně naladěných lidí, kteří většinou k volbám nechodí, a od někdejších příznivců lidovců (ÖVP) a Svobodných (FPÖ).

Když se už zdálo, že popularita MFG na celostátní úrovni klesá, koaliční spolková vláda lidovců a Zelených loni v listopadu oznámila záměr zavést v zemi povinné očkování proti covid-19. Na základě souhlasu rakouského parlamentu i prezidenta Alexandra Van der Bellena platí příslušný zákon od 1. února 2022 pro všechny občany starší osmnácti let. Existuje jen několik málo výjimek, například

Demonstrace proti vládním protikoronavirovým opatřením ve Vídni.
Wikimedia Commons/Bwag

u těhotných žen. Správný pokutu až do výše 3600 euro (cca 88 tisíc korun) budou úřady „benevolentně“ vymáhat až od poloviny března. Odpůrci obligatorní vakcinace proti koronaviru poukazují na rozpor se Spolkovou ústavou garantující základní lidská práva. A od loňského listopadu pravidelně pochodují ulicemi velkých rakouských měst, především pak metropole na Dunaji. Podle jednoho z nejnovějších sociologických výzkumů Vídeňské univerzity podporuje protestní demonstrace zhruba pětina Raků.

Této situace se rozhodli využít Svobodní, kteří od dob kontroverzního a charismatického Jörga Haidera (vedl FPÖ v letech 1986–2000) vědí, že potřebují téma polarizující společnost. Jelikož mezinárodní uprchlická krize aspoň prozatím ztratila na výbušnosti, spatřují v odporu vůči zavedení povinného očkování a protiepidemickým opatřením vlády způsob, jak se vrátit na politické výsluní. Jejich současný lídr Herbert Kickl nevynechá jedinou příležitost, aby nezískal na svoji stranu protestně naladěné občany.

Nicméně ve stejném revíru se pohybuje právě MFG. A ani sami Svobodní zatím netuší, jak se zbavit nepříjemného soupeře. Příkladem mohou být komunální volby v dolnorakouském městě Waidhofen an der Ybbs z konce letošního ledna. Představitelé MFG si kladli za cíl získat alespoň jeden mandát v městském zastupitelstvu, což se rovná zhruba třem procentům odevzdaných hlasů. Lidem nenabídli nic jiného než odpor proti povinné vakcinaci. I to ovšem stačilo, aby je podpořilo sedmnáct procent voličů, čím se stali třetí nejsilnější politickou stranou po lidovcích a sociální demokracii (FPÖ získala čtyři procenta hlasů).

Nečekaný úspěch MFG si lze vysvětlit sílícím rozladěním občanů z politiky etablovaných stran. Část voličů se kvůli

nepříznivé pandemické situaci dostala do prekérní, ba až bezvýchodné situace. Když navíc na veřejnost pronikly informace o „postranní dohodě“ mezi lidovci a Zelenými, tedy o neoficiální domluvě o rozdělení vlivných státních pozic, zvýšila se poptávka po svěžím větru v politice. Část veřejnosti proto požaduje neokoukané tváře nezatížené tahanicemi z minulosti, které působí autenticky a jasně srozumitelně říkají, čeho chtějí dosáhnout.

MFG si dnes ze všech rakouských stran nejvíce přeje předčasné parlamentní volby, aby mohla využít téma povinného očkování. Ostatní hráči v politickém ringu si jsou tohoto rizika vědomi. Třebaže si jdou lidovci a Zelení kvůli rozdílným pohledům na migraci nebo ochranu životního prostředí po krku, budou čekat spíše na opadnutí emocí. Jinak by nahráli MGF přímo na smeč. Pohled do rakouské historie totiž prozrazuje, že každá strana svázaná s jedním lídrem nebo tématem se časem dostane do krize. V nedávné minulosti takto skončily formace pod vedením milionáře Franka Stronacha nebo známého „lovce korupce“ Petera Pilze. Naproti tomu Zelení pochopili, že musejí nabídnout potenciálním voličům více než jen apely na ochranu životního prostředí, a proto přibrali témata s liberálním nádechem.

To MFG je od počátku monotematická. Její představitelé sice hovoří o větší participaci občanů na správě věcí veřejných, odluce církve od státu a nahrazení politiků z povolání odborníky, ale jejich výroky vyznívají do ztracena. Ostatní politické strany musejí MFG začít brát vážně a přestat na ni nahlížet jako na „FPÖ 2.0“ nebo bezvýznamnou skupinu křiklounů. O jejím osudu do značné míry rozhodnou schopnosti ostatních uskupení vysvětlit rakouským voličům výhody povinného očkování nebo jim připomenout další důležitá témata, jako jsou například boj proti inflaci, zajištění stabilních pracovních míst či penzijní reforma.

Miroslav Šepták

Talentovaný pan Kurski

Bratři Kurští, významné postavy polského mediálního světa, se nacházejí na opačných stranách barikády. Jarosław Kurski je zástupcem šéfredaktora předního liberálního deníku *Gazeta Wyborcza* ostře vyhraněného proti vládě Sjednocené pravice. V pomyslném bratrském souboji má však dnes navrch o tři roky mladší Jacek, jenž se pro lídra nejsilnější vládní strany Jarosława Kaczyńskiego stal jakýmsi „člověkem pro zvláštní úkoly“. Odkud se ředitel veřejnoprávní televize, která je všeobecně pokládána za základní nástroj propagandy současné polské vlády, vlastně vzal?

Ačkoli je dnes Jacek Kurski spojován s televizí a politickým marketingem v širším smyslu slova, počátky jeho kariéry jsou mnohem bouřlivější a složitější, než by si asi i on sám chtěl pamatovat. Rovněž jeho aktuální pozice šéfa *Polské televize*, za niž přímo vděčí předsedovi Práva a spravedlnosti (PiS) Jarosławu Kaczyńskému, není v kontextu cesty, již má za sebou, nic samozřejmého. Vlastně jediným pojítkem jeho profesionální politické dráhy je sepětí s někdejší antikomunistickou opozicí a následně s radikálnějšími uskupeními na polské pravici.

Začínal na přelomu osmdesátých a devadesátých let, kdy publikoval v časopise *Tygodnik Solidarność* – v jednom z prvních nezávislých titulů, jež se v tehdejší Polské lidové republice objevily. Ve stejné době se také rozvíjela jeho fascinace médií. Spolupracoval s německou tiskovou agenturou *DPA* a stal se gdaňským korespondentem *BBC*. Moderní masmédiá ho lákala čím dál víc, a tak již v roce 1991 začal pracovat pro *Polskou televizi (Telewizja Polska, TVP)*. Ale nezapomínal ani na politiku.

S Jarosławem Kaczyńským se zná roky. V roce 1993 řídil volební kampaň Dohody středu, první formace bratrů Kaczyńských, již tehdy současný lídr PiS předsedal. Kurski kandidoval v Gdaňsku, ale poslanecký mandát nezískal. Politické ambice uspokojoval publicistickou činností. Spolu s novinářem Piotrem Semkou napsal knihu věnovanou zákulisí pádu vlády Jana Olszewského v roce 1992, kterou později zfilmoval pod názvem *Nocna zmiana* (1994). V polovině devadesátých let změnil stranické barvy a vstoupil do Hnutí obnovy Polska – nového politického projektu Jana Olszewského. Polská politická scéna devadesátých let byla velice dynamická, a čím dál ambicióznější Jacek Kurski na ní hledal své místo. V kariéře mu často pomáhala ochota riskovat. V dalších volbách (1997) znovu utřil porážku, získal nicméně téměř třikrát tolik hlasů než při minulé kandidatuře.

Marnotratný syn

Těžko říct, zda byla právě tato prohra impulsem, který Kurského podnítil k opětovné změně dresu; právě tehdy se každopádně roztočil hotový kolotoč jeho politických přestupů. Hnutí obnovy Polska Kurski vyměnil za Národně-křesťanské sjednocení, jehož název mimořádně přesně shrnuje jeho ideologický profil. Sjednocení bylo tehdy

součástí koalice Volební akce Solidarita, jež se v roce 1997 dostala k moci. To umožnilo Kurskému účast v aktivní politice, byť ne na celostátní úrovni. V letech 1998–2001 zastával post vicemarsálka Pomořského vojvodství. Poslanecké ambice ho však neopouštěly. V následujících volbách (2001) se objevil na kandidátce další pravicové koalice, do níž Národně-křesťanské sjednocení vstoupilo.

Volby opět prohrál, a to s doposud nejhorším výsledkem. Po citelné porážce znovu zkoušel síly ve spolupráci s bratry Kaczyńskými a vstoupil do právě založeného Práva a spravedlnosti (PiS). Ani tady se však dlouho neohřál. Když nezískal příslib, že se v roce 2002 objeví na kandidátce v komunálních volbách, přešel do Ligy polských rodin – radikálního konzervativně-křesťanského uskupení spojovaného s toruňským redemptoristou a byznysmenem Tadeuszem Rydzykem. Jenže kvůli neshodám nevydržel ani tady a již v roce 2004 odešel zpět do Práva a spravedlnosti. Tentokrát ho intuice nezklamala – v roce 2005 konečně získal vytoužený poslanecký mandát.

Ve staronovém politickém subjektu se Kurskému dařilo. Účastnil se vítězné prezidentské kampaně Lecha Kaczyńského, obhájil poslanecký mandát v předčasných parlamentních volbách (2007) a o dva roky později uspěl ve volbách do europarlamentu. Selanka však netrvala dlouho. Narůstající konflikty v Právu a spravedlnosti po prohraných volbách a ztrátě vlády vedly ke vzpourě části mladších členů. Kurski byl z PiS vyloučen a zapojil se do vzniku Solidárního Polska, tedy současného koaličního partnera Kaczyńského strany v rámci vlády Sjednocené pravice. V tomto uskupení kolem dnešního ministra spravedlnosti Zbigniewa Ziobra se dokonce stal místopředsedou, ale v následujících eurovolbách mu to nepomohlo. Jeho intuice selhala, reflexy mu ovšem sloužily dobře.

Pokořený marnotratný syn si rychle uvědomil, že domnělou politickou slabost Jarosława Kaczyńského odhadl špatně. A ačkoli předseda PiS odpouští neloajalitu velmi neochotně, je zároveň bezpochyby krajním pragmatikem – na to si Kurski mohl vsadit. Jeho zkušenosti i praktické úspěchy v oblasti PR byly jednoduše důležitější než potřeba potrestat někdejšího odpadlíka. V lednu 2016 se tak Jacek Kurski ocitl na vrcholu své kariéry, když ho Sjednocená pravice po vítězných parlamentních volbách vyslala do čela veřejnoprávní *Polské televize (TVP)*.

Návrat pod křídla Jarosława Kaczyńského byl pravděpodobně doposud nejlepší rozhodnutí, jaké Kurski ve svém dosavadním profesionálním životě udělal. Jeho pozice nebyla nikdy předtím tak významná. Ačkoli formálně není aktivním politikem, bezpochyby zastává v mocenské mozaice vládnoucích pravicových populistů mimořádně důležitou funkci. Právě Jacek Kurski coby hlava veřejnoprávní televize odpovídá za příznivé mediální pokrytí činnosti PiS; to jeho narativ má pronikat do každé domácnosti a držet na uzdě tradiční elektorát. O dnešní síle šéfa TVP svědčí také jeho naprostá nepotopitelnost. Jacek Kurski v tomto ohledu připomíná samotnou Sjdnocenou pravici, po níž další a další aféry jednoduše stékají, aniž by se to odrazilo na jejich preferencích. A o kontroverze není nouze.

Kaczyńského pitbul

Jednou z nejzávažnějších výtek je obvinění TVP z mediální štvance předcházející vraždě gdaňského primátora Pawła Adamowicze. Kurski z města sám pochází a reportéři jeho veřejnoprávní stanice vykreslovali Adamowicze v tom nejhorším světle. Téměř dvě desítky jemu věnovaných příspěvků ve vlajkovém zpravodajském pořadu *Wiadomości* vytvářely obraz podvodníka, spoluvůdce finanční aféry společnosti Amber Gold, politika potírajícího vše polské a propagátora nacismu i – paradoxně – komunismu. Tři roky po Adamowiczově smrti si Kurski z role své televize v této tragédii nejenže nedělá těžkou hlavu, ale ještě arogantně přilévá olej do ohně. V hodinovém filmu odvysílaném v lednu 2022 reportér TVP z brutální vraždy Pawła Adamowicze bezostyšně obvinil politiky opoziční Občanské platformy a také naznačil, že to nezávislá média pronásledovala gdaňského primátora tím, že informovala o jeho problémech se zákonem. Navzdory vlně silně kritických komentářů nezpůsobilo všeobecné pobouření Kurskému žádné škody.

Neomalené útoky na politické protivníky Práva a spravedlnosti se v TVP staly již v podstatě pravidlem, na něž si pozorovatelé mediálního trhu v Polsku jednoduše zvykli. Informační lišty zpravodajských pořadů, které připisují opozici všemožné prohřešky od sabotování boje s pandemií po odpovědnost za zuřící inflaci, jsou na denním pořádku. Tendenční zobrazování nejdůležitějších politiků Občanské platformy je místy až groteskní. Pověstný je například záběr hlavy Donalda Tuska, které část stranického loga viditelného v pozadí dodává špičaté oranžové růžky. Celek doplňuje tónování do červené barvy naznačující politikovu ďábelskou podstatu v duchu nejbanálnějších popkulturních symbolů. Kdyby si však někdo přesto nebyl jistý, co je předseda největší opoziční strany zač, TVP ráda poradí – z kontextu

vytržená Tuskova slova „für Deutschland“ zazněla v hlavní zpravodajské relaci *Wiadomości* již více než stokrát.

Jediný dosavadní pokus odstavit Kurského z TVP podnikl prezident Andrzej Duda. Jen sotva ho k tomu motivovaly etické výhrady a náhlá touha vrátit veřejnoprávním médiím relativní objektivitu. Jacek Kurski dbá na to, aby jednotlivé frakce, jež se v rámci vládní koalice střetávají, byly v jeho médiích reprezentovány odpovídajícím způsobem. Je pravděpodobné, že prezident Duda viděl v eliminaci ředitele TVP příležitost, jak si vylepšit tragickou image a posílit svůj vliv na narativ, který televize prezentuje. V březnu 2020 proto prezident podmínil svůj podpis zákona, jenž veřejnoprávním médiím garantoval dvě miliardy zlotých navíc, změnou ve vedení televize. Rada národních médií ředitele TVP skutečně odvolala a zákon byl podepsán. Tím věc ale neskončila.

Průběh dalších událostí můžeme posoudit z mnoha úhlů: za prvé se v něm projevila politická zralost a zkušenost Jarosława Kaczyńského, který nad situací kolem TVP ani na chvíli neztratil kontrolu. Za druhé jasně ukázal, jakou hodnotu Jacek Kurski pro Sjdnocenou pravici má a že si vládní kruhy jeho obrovskou roli v udržování preferencí na bezpečné úrovni uvědomují. Za třetí přinesl další záporné ponížení prezidenta Dudy, který se už druhé volební období neobratně pokouší získat si úctu ve vlastním politickém táboře. Jacek Kurski totiž navzdory svému odvolání z funkce ředitele zůstal poradcem správní rady TVP a o pouhé čtyři měsíce později se na šéfovský post v televizi vrátil coby pověřený ředitel. Od té doby už jeho pozice nic neohrozilo a není příliš důvod se domnívat, že by se měl čehokoli obávat. Přinejmenším do příštích voleb.

Wojciech Hofmański

Z polštiny přeložila Anna Plasová.

Jacek Kurski v době, kdy byl poslancem za stranu PiS.

Foto: Wikimedia Commons/Piotr VaGla Waglowski

Napětí kolem Ukrajiny umocnilo složitost vztahů mezi EU a Ruskem

Rusko shromáždilo více než sto tisíc vojáků na ukrajinských hranicích a začalo klást Západu podmínky. Ve vážné krizi, která vyvolává akutní představu hrozby rozsáhlé konvenční války na starém kontinentu, zůstává Evropská unie jako celek víceméně stranou. Byť je největším ruským obchodním partnerem, Kreml ji okatě přehlíží a žádá si u stolu Spojené státy.

Ruský prezident Vladimir Putin vytvořil dnešní vážnou krizi zřejmě mimo jiné proto, aby vyzkoušel odolnost Západu a jeho ochotu se postavit po bok Ukrajiny, která je terčem ruských válečných příprav. Naformuloval záměrně podmínky, jež jsou pro západní demokracie nepřijatelné. Na jejich splnění prý závisí, zda bude válka, nebo ne. Od té doby se nechává obletovat západními státníky. Ti se snaží rychle vymyslet, jak sice tyto podmínky odmítnout, ale zároveň kremelskému carovi umožnit „slézt ze stromu“ bez ztráty prestiže – a tedy zachránit Evropu a svět před válečným požárem. Jedni přirovnávají situaci k chování západních mocností vůči Hitlerovi v letech 1938–39. Druzí se naopak pokoušejí ruský režim pochopit a pokusit se o návrat k někdejší selance takřka harmonických vztahů, které mezi Západem a Ruskem panovaly od 90. let minulého století až zhruba do roku 2008.

Mnozí mají ještě v živé paměti tiskovou konferenci ruského premiéra Viktora Černomyrdina v Bruselu někdy v roce 1994, kdy po celkem konstruktivních jednáních s čelnými představiteli Evropské unie otevřeně spekuloval o tom, že by se Rusko mohlo jednoho dne stát – tak či onak – její součástí. Byly to bouřlivé doby, kdy se Rusko po počátečním hlubokém chaosu a propadu ekonomicky vzpamatovávalo a jeho čerstvý „kapitalismus“ ještě nebyl zcela systémem ovládaným oligarchy napojenými na mocenské centrum v Kremlu. Čekaly ho sice špatné časy včetně katastrofální devalvace rublu v roce 1998, ale vztahy se Západem byly vlastně dobré a západních investic rychle přibývalo. Leckterý politik na Západě i na Východě se tehdy oddával snění o „veliké Evropě“ sahající od Lisabonu po Vladivostok.

Vladimir Putin po příchodu k moci v roce 2000 posílil měnovou a daňovou disciplínu, zavedl určitý pořádek a spustil sociální programy, které mu zajistily popularitu. Docela rychle se však podobně jako někdejší sovětský vůdci ocitl pod kletbou snadných příjmů z ropy, plynu a dalších surovin. Ta podvázala zájem ústředních míst o rozvoj těch několika málo progresivních průmyslových odvětví, ve kterých Rusko vynikalo. Rozbitím soukromé ropné společnosti Jukos a uvězněním jejího majitele pak Putin nastoupil novou, autoritářskocentralizační etapu, kdy ekonomiku země ovládá Kreml a jemu věrná vrstva bohatých oligarchů.

Útok NATO na Bělehrad v kosovské válce v roce 1999 posílil podezření Moskvy vůči Západu, které pak sílilo

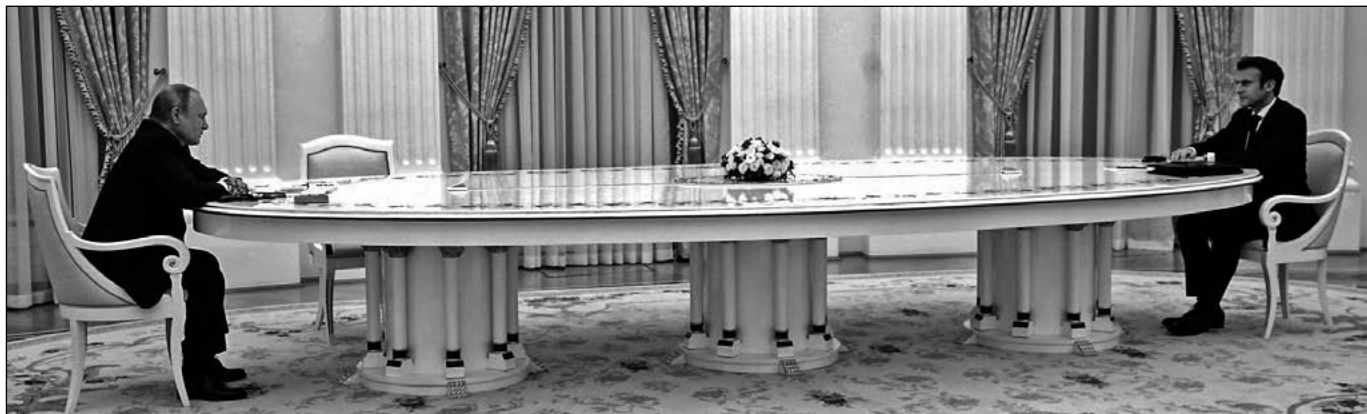
s každým konfliktem, na nějž měla jiný názor. Postoje Ruska a EU se postupně vzdalovaly a nedůvěra houstla. Dějiny vzájemných vztahů za poslední dvě desetiletí jsou sledem zklamání a osočování. Čím dál asertivnější kremelský režim stále hůře nesl kritická stanoviska unijních summitů a ministerských zasedání nebo rezoluce Evropského parlamentu. Zmíněné sny o „velké Evropě“ se definitivně rozplynuly poté, co NATO vojensky zasáhlo v Libyi v roce 2011, a potom, co Putin po návratu do prezidentského křesla v roce 2012 nechal surově rozehnat masové demonstrace na moskevském Bolotném náměstí, což se neobešlo bez odezvy ze strany EU. A tak dále.

Rusko se od té doby prezentuje jako útočná, autoritářská mocnost; v roce 2014 se zmocnilo ukrajinského Krymu v rozporu se základními principy mezinárodního práva a rozpoutalo dodnes neuhašený konflikt na Donbasu. Dohoda o partnerství a spolupráci z roku 1994 se stala bezpředmětným dokumentem. EU sice formálně provádí politiku vůči Rusku podle ve smlouvě obsažených „pětí řídicích principů“, ale ve skutečnosti si neví rady se vztahem k obrovské sousední zemi, která se stále více vzdaluje od původních představ sblížení a konvergence.

Úsměvy v Peking

Západní investice ochably po ruské invazi do Gruzie v roce 2008 a takřka úplně ustaly od zmíněné anexy Krymu v roce 2014. Sankce Evropské unie a Spojených států, které od té doby platí, dopadají na ruskou ekonomiku nejen omezováním obchodu a západních investic, ale také podvazují podnikatelské možnosti ruských firem v zahraničí. Pokud Rusko napadne Ukrajinu, zavede Západ další, „masové a zničující“ sankce, které dočista ochromí vzájemné ekonomické vztahy – a urychlí odklon Ruska od Západu a jeho sblížení s Čínou.

Pro Rusko by to nebyla žádná výhra. S Čínou ho sice pojí podobná koncepce autoritářského politického uspořádání, ale jinak se jejich zájmy objektivně střetávají či míjejí. Peking bude nepochybně stát o suroviny, jichž se mu nedostává, ale sotva nabídne otevření svého trhu pro ruské zboží – a to navzdory všem úsměvům při posledním setkání Putina s čínským vůdcem Si Ťin-pchingem při zahájení zimní olympiády v Peking. Pokud se v důsledku ruského vojenského harašení proti Ukrajině svět jasně rozštěpí na dva tábory, západní a čínsko-ruský,

Vladimir Putin si drží evropské státníky od těla. Nedávno se o tom přesvědčil i Emmanuel Macron.

Foto: Wikimedia Commons/kremlin.ru

bude v tom druhém Rusko nepochybně tahat za kratší konec.

Evropská unie je hlavním obchodním partnerem Ruska; do jejích členských států směřuje 37 procent ruského exportu, převážně ovšem plynu a ropy. Diverzifikace zdrojů, zejména rychlé zvyšování kapacit pro příjem a zpracování dováženého zkapalněného plynu v EU, tudíž dělá vrásky na čele ruským politikům i kapitánům firem, jako je Gazprom. V případě útoku na Ukrajinu tento trend nepochybně zrychlí. Ostatně už dnes můžeme sledovat, že je Evropa schopna aspoň krátkodobě své potřeby takto uspokojovat. Ve střednědobém výhledu pak bude tato snaha pokračovat bez ohledu na výsledek ruského vojenského vyhrožování, protože se Evropa zavázala, že se bude zbavovat závislosti na fosilních palivech. Pro Rusko by to měla být výzva konečně rozšířit svou exportní nabídku – s tím, že při normálních vztazích s EU by se mu dostávalo alespoň rovného zacházení.

Místo úsilí o provázání s evropským „jednotným trhem“ dává Rusko stále zřetelněji najevo, že pro něj není EU žádným zajímavým partnerem. Příkladem tohoto přezíravého postoje se stala loňská návštěva vysokého představitele EU pro zahraniční politiku Josepa Borrella v Moskvě. Nejenže ho během ní jeho ruský protějšek Sergej Lavrov zasměšňoval a urážel (aniž by se slabý Borrell jakkoli bránil), ale ve stejnou dobu ruská bezpečnost zatkla opozičního politika Alexeje Navalného. Toho se přitom hodlal evropský emisar při jednání s Lavrovem zastat. Od konce loňského roku, kdy Rusko urychlilo koncentraci vojsk na ukrajinské hranici, pak už Kreml ostentativně nestojí o to mluvit s nadnárodní, ale z mocensko-vojenského hlediska bezvýznamnou EU. Dává jasně najevo, že jediným partnerem hodným jeho pozornosti jsou Spojené státy.

Americký prezident Joe Biden přistoupil loni na jednu schůzku s Putinem a i tak byl široce kritizován za to, že nepřinesla žádné zásadní výsledky. Rusové pak adresovali Američanům své požadavky: Ukrajina nesmí do NATO,

Aliance nesmí mít základny v zemích (včetně Česka), které vstoupily po roce 1997, USA musí odvézt jaderné zbraně z Evropy. Podle očekávání na ně dostali negativní odpověď, ale dosáhli toho, že se s nimi jedná. Následovala schůzka ministra Lavrova s americkým protějškem Anthony Blinkenem a na nižší úrovni rokovali Rusové se Severoatlantickou aliancí a také v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Když se na americké straně nic moc nehýbalo, otevřelo Rusko blahosklonně dveře Evropanům – do Moskvy se vydal francouzský prezident Emmanuel Macron, který s Putinem strávil šest hodin, aniž pak mohl oznámit jakýkoli průlom. Do ruské metropole dorazil v polovině února také nový německý kancléř Olaf Scholz. Ruští diplomaté se zúčastnili dvou kol jednání v takzvaném normanském formátu, tedy ve složení Francie, Německo, Rusko a Ukrajina.

To je ostatně jediné fórum, kde se znepřátelené země přímo setkávají. Putin totiž ostentativně odmítá nabídky od ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského, aby jednali napřímo. Zdůvodňuje to tím, že Ukrajina nedodrжуje takzvané minské dohody z let 2014–15 uzavřené pod dohledem Německa a Francie po ruské anexi Krymu. Právě radikálně odlišná interpretace jednotlivých ustanovení této dohody Moskvou i Kyjevem je jedním z mnoha uzlů, na nichž se zadržávají pokusy o nalezení smíru. Příliš pak nepomáhá, když prezident Macron po schůzce s Putinem prohlašuje, že právě minské dohody a jejich dodržování jsou klíčem k urovnání konfliktu.

NATO pookřálo

Dokud tedy Spojené státy mlčí, Rusko jaksí blahosklonně akceptuje zájem evropských zemí. Předvádí ochotu s nimi promlouvat, s jednou po druhé, přičemž se pokouší dávkovat své vzkazy tak, aby do evropských řad zaselo co největší zmatek. V Kremlu musejí mít radost, když vidí polskou, litevskou, nebo třeba i českou kritiku Macronových pokusů „pochopit“ ruské starosti. Nebo litanie evropského tisku na adresu kancléře Scholze, který se zdráhá položit na jednací stůl trumf v podobě případného nespustění plynovodu Nord Stream 2. Nebo když ruský vladař jedná se skupinou

Střední Evropa

italských podnikatelů, kteří pak šíří zvěst o osvíceném muži v čele obrovské země, jehož argumenty je třeba vzít v potaz.

Evropský ministr zahraničí Borrell se zatím věnuje jiným věcem, třeba řízení americko-evropského energetického výboru. A vykládá, že jsme sice svědky nejhoršího napětí od konce studené války, ale bezprostřední ruský útok nehrozí. Pokud ho ovšem někdo poslouchá. Evropská unie v této krizi opět selhává, ačkoli se odehrává v Evropě, podobně jako jugoslávská válka před třiceti lety. Navzdory všem dobrým úmyslům, prohlášením, dokumentům a usnesením opět konstatujeme nedostatek strategické vize, institucionální kapacity a zejména politické vůle postupovat společně a konečně dát dohromady alespoň nějakou vojenskou sílu. Je celkem jedno, že se Rusko podle toho zařídilo; vadí však neschopnost evropských lídrů se domluvit na jednotné linii a podpořit ji mocensky i vojensky. A to navzdory všem hlasitým řečem o „strategické autonomii“ a „geopolitické Evropské komisi“.

Toto konstatování není důvodem k nějakému bědování či pesimismu. Už jen hrozba ruské invaze na Ukrajinu nesmírně posílila Severoatlantickou alianci jako hlavního garanta míru a evropské bezpečnosti. Neshody mezi politiky evropských zemí jsou drobné a zanedbatelné ve srovnání se shodou v tom zásadním, a to je společná obrana opřená o článek pět Washingtonské smlouvy. Není divu, že

za řízení zbraní na evropském východě se členstvím v NATO vážně zaobírají dosud hrdě neutrální Finsko a Švédsko a jejich obyvatelstvo to podle průzkumů většinově podporuje. Spojené státy, které se už řadu let snaží jaksí vyvázat z Evropy a soustředit se na vojenské hrozby v Tichomoří, se chtě nechtě musejí tvářit v tvář Putinovu nebezpečnému provokování vracet k prioritní transatlantické bezpečnosti. Vzpomeňme si, že před dvěma lety prezident Macron ještě alianci diagnostikoval „mozkovou smrt“.

Většina členských zemí EU je také členy NATO, takže o provázanosti evropské a transatlantické bezpečnosti netřeba pochybovat. Je sice škoda, že se EU není zatím schopna chovat ve světě jako mocnost prvního řádu. Její ekonomická síla a politická přitažlivost z ní ale beztak činí prvořadého hráče, zatím aspoň pro mírové poměry a jejich udržení. Autor článku by se nedivil, kdyby právě kdesi v Severoatlantické alianci, kdesi ve Washingtonu, se už dnes rodily úvahy o tom, jak Rusku nabídnout – nebo naznačit – že budoucnost Ukrajiny skutečně není v NATO. Už proto, aby Putin mohl slézt z onoho stromu, kam se sám zahnal. Ukrajina by výměnou dostala lepší vyhlídky na sblížení s EU nebo něco takového. Nestalo se ostatně Finsko, na jehož neutralitě Sovětský svaz trval, za desetiletí studené války příkladnou demokracií a tržní ekonomikou?

Karel Barták

LISTY

dvouměsíčník
pro kulturu a dialog

www.listy.cz
Archiv, aktuality,
objednávky
předplatného

Listy vycházejí od roku 1971, kdy je v Římě založil Jiří Pelikán, přední osobnost pražského jara. Názvem se vědomě přihlásil k tradici Literárních novin a Literárních listů československých 60. let. V roce 1990 Listy přesídlily zpět do vlasti. Dnes jako v době svého vzniku pracují pro podporu kultury a rozvoj občanského dialogu v České a Slovenské republice a ve střední Evropě.

Slovensko se při řešení pandemie ocitlo ve slepé uličce

První vlnu pandemie nemoci covid-19 zvládlo Slovensko velmi dobře. Stalo se dokonce vzorem pro zahraničí. Dnes však patří mezi evropské státy, které si v boji s koronavirem vedou nejhůře a mají nejnižší proočkovanosť obyvateľstva. Zamyšlení nad chybami, jež k této skutečnosti vedly, zároveň umožňuje načrtnout obecné předpoklady nutné pro překonání jakékoliv vážnější celospolečenské krize.

Při sestavování nové vlády na jaře 2020, které se krylo s nástupem pandemie koronaviru, jsme na Slovensku viděli ten nejhorší možný začátek. Lídr hnutí OĽaNO a budoucí premiér Igor Matovič povýšenecky vyhlášoval, že to bude nejlepší vláda, jaká kdy v zemi byla. Jeho koaliční kabinet přitom ještě ani nevznikl a už jsme byli svědky hádek a vzkazů přes média a sociální sítě.

Přesto Slovensko zvládlo první vlnu v rámci možností velmi dobře. Okamžitá přísná opatření a jejich kontrola přinesly ovoce. Třeba však dodat, že se tak stalo i kvůli velkým obavám obyvateľstva z neznámé nemoci umocněným děsivými obrázky zejména z Itálie a Španělska. Zároveň zafungovaly silný sociální kapitál, skryté rezervy solidarity a aktivní chápání přátelství. Toto vše hrálo roli, každopádně pohotová reakce vlády byla příslibem pro nejbližší měsíce. Zvládnutí první vlny tedy přineslo určitou naději, která však rychle vyprchala.

Při zavádění protikoronavirových opatření uváděl premiér Matovič jako příklad úspěšného postupu vůči pandemii přísná omezení na Novém Zélandu. Měl pravdu, jen jaksi zapomněl na jednu stejně podstatnou věc: na politickou kulturu, způsob vystupování a komunikace s veřejností v podání novozélandské premiérky Jacindy Ardernové. Její empatický, uklidňující a nekonfliktní styl jednání měl silný vliv na atmosféru v zemi, na důvěru občanů a jejich osobní zodpovědnost. Vyvolal emocionální i racionální odezvu veřejnosti a ukazoval, jak se mají v krizových situacích chovat političtí lídři. Toto vše Matovič pominul a jako vždy si selektivně vybral jen to, co mu vyhovovalo. Kdyby si skutečně dokázal vzít ze své novozélandské kolegyně příklad, mnohé by dnes mohlo být jinak.

Navzdory tomu, že vědci a všichni kompetentní odborníci upozorňovali, že přijde druhá vlna, která může být horší a je třeba se na ni připravit, vláda tuto přípravu úplně zanedbala. Zřejmě byla ukolíbána úspěšným zvládnutím první etapy pandemie a počítala s tím, že to automaticky půjde dobře i nadále. První problém nastal, když se Igor Matovič začal ještě více řídit náladami na sociálních sítích. Poté, co někteří vyjadřovali nespokojenost s omezeními například pro svatby, premiér Matovič pro ně svévolně prosadil úlevy. Zakrátko se koronavirus opět rychle šířil. Když premiér zvolil návrat k přísnějšímu režimu, bylo už pozdě. Situace se zhoršovala ze dne na den.

Spokojenost občanů s tím, jak si vláda počíná při krocení pandemie, se mezi dubnem a zářím 2020 propadla z 53 procent na necelých 30 procent. Podobně klesla i důvěra v kabinet jako takový. Tak rychle a v takové míře přijít o důvěru občanů se na Slovensku ještě žádné vládě nepodařilo. Igor Matovič to alibisticky připisoval nepříjemným zprávám, které musel jako ministerský předseda oznamovat. Jako kdyby v té době byl jediným premiérem na světě, jenž tak musel činit. Jenom tím potvrdil, že je neschopný sebereflexe a reálného vidění věcí a setrvává v sebestředném vnímání světa.

K poklesu důvěry přispělo i porušování opatření ze strany některých koaličních lídrů. Zatímco třeba v České republice ministr zdravotnictví Roman Prymula (za ANO) po podobném prohřešku odstoupil z funkce, na Slovensku se nic takového nedělo. Stejně jako když šéf parlamentu Boris Kollár (Jsme rodina) a premiér Igor Matovič nebyli ochotni rezignovat poté, co na ně prasklo plagiátorství při psaní diplomových prací. I toto vypovídá o stavu politické kultury na Slovensku.

Vědec jako terč

Na podzim 2020 nařídila vláda opakované celoplošné testování antigenními testy. A to přes to, že celý svět věděl, že nejsou pro daný účel vhodné a dokonce mohou způsobit chaos v datech. Matovič od této akce navzdory hlasité kritice odborníků neustoupil. Následně na ně útočil a své kritiky nesmyslně obviňoval, že si přejí návrat mafie, čímž narážel na předchozí vládní garnituru pod vedením strany Směr.

V televizi si postěžoval, jak na něj všichni útočí, a že nikdo nechválí vládu za zvládnutí první vlny pandemie. Což byla samozřejmě lež. Ve stejném pořadu tvrdil, že čelí kritice, protože není „bratislavský kavárenský liberál“. Na Matovičovo chování musela opakovaně reagovat prezidentka Zuzana Čaputová, která mu připomněla demokratická pravidla i vážnost situace. Premiérovou reakcí byly útoky na hlavu státu. Dodnes využije každou příležitost, aby prezidentku i další kritiky verbálně atakoval. Používá při tom spojení jako „progresivistická kavárna“ a podobně.

Namísto budování důvěry k vědcům a odborníkům jsme u Igora Matoviče zažívali jejich znevažování. Vrcho-

Bývalý premiér Robert Fico se stal jedním z nejvýraznějších odpůrců očkování proti covidu. Foto: Facebook/smersd

lem byl jeho bezprecedentní útok na respektovanou odborníci a tehdejší ředitelku Státního ústavu pro kontrolu léčiv Zuzanu Baťovou kvůli jejímu přístupu k neregistrované ruské vakcíně Sputnik V.

Výsledkem výše uvedeného byla čím dál horší situace, plné nemocnice, vyčerpaný zdravotnický personál. Únava z pandemie, hádky v koalici a neustále se měnící opatření způsobily, že mnozí začali polevovat v disciplíně a stát úplně zanedbal kontrolu a vymáhání restrikcí. Po velmi slabé a pomalé pomoci podnikatelské sféry a zasaženým provozům vzrostla i míra nespokojenosti veřejnosti. Pomalá finanční pomoc dotčeným sektorům a ignorování ekonomických i sociálních dopadů pandemie jsou ukázkou nefunkčního státu a jeho institucí.

Důsledkem nahromaděných problémů byla loni v březnu vládní krize a výměna premiéra. Přesun Igora Matoviče na post ministra financí ale znamenal jeho setrvání ve vládě, což vyvolalo skepsi ohledně úspěšného boje s pandemií. Bylo totiž jasné, že se Matovič začne mstít a že nadále bude mít hlavní slovo. A že premiér Eduard Heger (OĽaNO) bude jen jakýmsi mluvčím vlády.

Neúspěšné zvládnání pandemie se ještě zvýraznilo v souvislosti s očkováním. Nejprve nefungoval systém registrace, následovala opožděná a velmi slabá propagační kampaň omezená na pár nicneříkajících spotů. Na ministerstvu zdravotnictví nepochopili, že kampaň nejsou jen videa, ale že musí mít více vrstev a různé komunikační strategie zaměřené na jednotlivé cílové skupiny atd. Navíc Matovičův tvrdohlavý boj za vakcínu Sputnik vyvolal další konflikt

s odborníky a zvýšil napětí ve společnosti. Brzy byly vidět protesty odpůrců očkování, ke kterým se přidali i četní opoziční politici v čele s expremiérem a šéfem strany Směr Robertem Ficem. Situace byla kritická a jen zázrakem neeskalovala do násilností.

Jak z toho ven?

Výměna v čele resortu zdravotnictví byla jedním z mála dobrých počinů, přišla však pozdě. Situaci nedokázala zvrátit, ačkoli odborné kompetence i komunikaci nového ministra Vladimíra Lengvarského (no-

minant hnutí OĽaNO) lze hodnotit kladně. Celý plán řešení pandemie v zemi s nízkou proočkovaností má v poslední době podobu proseb k občanům, aby se chovali zodpovědně a disciplinovaně. Jinými slovy vláda nemá plán, nedokáže reagovat na vývoj situace a opět spoléhá na náhodu.

Ukazuje se, že boj s covidem lépe zvládají státy, kde veřejnost důvěřuje vládě a institucím. Úspěšnost opatření totiž v značné míře závisí na jejich dobrovolném dodržování včetně omezení pohybu a sociálních kontaktů. Vyšší míra důvěry umožnila některým zemím přesvědčit lidi k dobrovolnému testování a karanténě, a to dříve, než by se virus nebezpečně rozšířil. Naopak ve státech s nízkou důvěrou je dodržování opatření problematické. Není tedy překvapením, že tam velké množství občanů ignorovalo například nařízení o omezení sociálních kontaktů.

Kdybychom měli shrnout ponaučení z pandemie, které by bylo všeobecně užitečné pro úspěšné řešení vážných krizí, šlo by zejména o tyto zásadní předpoklady: 1. důvěra občanů (k vládě, institucím, odborníkům); 2. chování nejvyšších politických představitelů; 3. spolupráce politické reprezentace s experty a naslouchání jim, 4. fungující stát, respektive fungující státní správa.

Tyto předpoklady je nejspíše možné přenést na každou vážnou krizi zasahující celou společnost. Jsou poučením, které bychom měli brát vážně. Kdyby se začaly ještě teď aplikovat na Slovensku, situace by se asi mohla alespoň trochu zlepšit. Jenže naděje bohužel umírá s každým dalším dnem. Protože vláda i opozice pandemii zpolitizovaly a řídí se optikou stranických volebních preferencí. To je to nejhorší, co se mohlo přihodit. A je to vzkaz celému světu, že takovýto přístup v takto obtížné situaci jen nejen ha-nebný, ale hlavně vede do slepé uličky.

Marián Balázs

Normální členskou zemí EU stále ještě nejsme

Václav Klaus sice od počátku EU nedůvěřoval, nicméně nakonec v lednu 1996 žádost o vstup do EU do Říma odvezl. Pro unijní politiky byl v oné době zajímavým, byť stále více iritujícím partnerem. Takzvaný euroskepticismus u něj tehdy spíše doutnal pod povrchem jeho jinak zajímavých rozhovorů s evropskými partnery. Nejednalo se ještě o jeho pozdější zásadní negaci integrace, říká v rozhovoru Josef Kreuter.

Josef Kreuter byl českým velvyslancem při Evropské unii v Bruselu převážnou část 90. let. Aktivně se účastnil všech etap vyjednávání o našem členství v EU. Sepsal o tom své vzpomínky, které nejenže mapují toto mimořádně zajímavé dějinné období, ale zasazují tehdejší události do širšího mezinárodního kontextu a koření je spoustou osobních postřehů a zážitků. Toto výjimečné dílo odhaluje spoustu zapadlých nebo dosud neznámých okolností a detailů. Navíc skvěle připomíná, odkud jsme ve vztahu k Evropě vyšli, kam jsme se posunuli a na čem po osmnáctiletém členství v Unii můžeme stavět. Doufejme, že brzy vyjde knižně.

- **Na Info.cz nyní vycházejí na pokračování ukázky z vaší chystané knihy, ve které vzpomínáte na dobu, kdy se Česko připravovalo na jednání o přijetí do EU, a pak na samotné vyjednání. Co vás dnes při pohledu zpět nejvíce udivuje? Myslíte si, že jsme do EU v roce 2004 vstoupili za dobrých podmínek? Co se mohlo případně udělat lépe?**

Myslím, že jsme vstoupili za poměrně dobrých podmínek. Důležité bylo, že jsme do začátku nového tisíciletí pokročili ve vnitřní transformaci naší ekonomiky a politiky. A že nám EU ve svých vlastních proměnách – od Maastrichtské smlouvy v roce 1992 po smlouvu z Nice v roce 2001 – nestačila utéct někam dál. Naše a její kolečka se tehdy dokázala v pomyslné rychlostní skříni ještě bez větších problémů synchronizovat. Navíc naše členství v EU podporovaly Spojené státy, Rusku nevadilo a Čínu snad ani nezajímalo. Jistě bylo možné udělat

něco lépe, třeba vysvětlit doma lidem, v čem je naše členství v EU skutečně nezbytné, a veřejnosti v unij-

Josef Kreuter (1942) absolvoval Vysokou školu ekonomickou v Praze. V letech 1967–68 studoval na stipendiu francouzské vlády na universitě v Nancy. Působil v Ekonomickém ústavu ČSAV, v roce 1984 přešel do právě založeného Prognostického ústavu ČSAV. Stal se poradcem několika vysokých ústavních činitelů a v letech 1990–1991 byl náměstkem federálního ministra strategického plánování. Do služeb ministerstva zahraničních věcí vstoupil v roce 1992, sloužil nejprve v Paříži, v letech 1993 až 2000 byl českým velvyslancem při Evropské unii. I po návratu do vlasti pokračoval ve funkci zástupce hlavního vyjednavče o vstupu do EU. V letech 2002–2008 byl velvyslancem ve Švýcarsku, poté poradcem místopředsedy vlády Alexandra Vondry a později i poradcem prvního náměstka ministra zahraničí Jiřího Schneidera.

ních zemích zase to, že je dobré a nezbytné i pro ni. To ovšem bylo především úlohou českých politiků. Přístupová jednání jsme završili na konci roku 2002. České referendum o vstu-

pu sice dopadlo přesvědčivým souhlasem a ratifikace v členských státech proběhla bez problémů. Něco ale zůstalo viset ve vzduchu – nepochopení, výčitky, pomluvy, demagogie a podobně –, a to na obou stranách. Mě osobně nakonec nejvíce udivilo, že ke škodě všech zúčastněných z EU vystoupila Velká Británie.

- **Myslíte si, že výsledky vyjednávání dodnes ovlivňují kvalitu našeho členství v EU? Nebo to skončilo s uplynutím posledních přechodných období? Jsme dnes skutečně normální členskou zemí?**

Kvalitu našeho členství ovlivňuje něco jiného než výsledky přístupových jednání. Ovlivňuje ji především každodenní práce našich politiků, institucí, úředníků a diplomatů. Rozhoduje jejich aktivita a angažovanost ve sledování národního i společného evropského zájmu – jejich vědomí toho, co je v daném kontextu národním zájmem a co je zájmem evropským, který je třeba hájit se stejným zápallem. Normální členskou zemí stále ještě úplně nejsme. Jen se podívejte, jak dlouho se rodil a jaké má ještě dnes problémy náš zákon o státní službě. A hlavně, stále se ještě necítíme za EU spoluzodpovědní, necítíme se jako její spolumajitelé.

- **Bylo možné si vyjednat výjimky a úlevy, které by nám byly výrazněji pomohly?**

Výjimkami jsou trvalé derogace (zrušení nebo omezení právního předpisu – pozn. red.) a úlevami byla přechodná období z uplatňování unijní legislativy, takzvaného *acquis communautaire*. Vyjednaly si je obě

strany. Trvalých výjimek je minimálně a jsou nepodstatné – například u nás právo tolerovat zvláštní daňový režim pro domácí pálenice. Více přechodných období nebo jejich delší trvání by nám moc nepomohly. Jejich podstatou bylo získání času na přizpůsobení naší legislativy a unijní praxe. Obecně je vždy lepší přizpůsobování zbytečně neprotahovat. A přechodná období mívají svůj rub a líc. Když si některé členské státy vymohly odklad otevření svého trhu práce, nechtěně tím zároveň chránily náš pracovní trh před odchodem vlastních pracovitých a kvalifikovaných lidí do zahraničí. Na druhou stranu poměrně liberální přístup britské vlády v této otázce nakonec v zemi vyvolal tlaky, které vedly k brexitu. Naše vyjednané přechodné období pro přístup cizinců na trh nemovitostí jsme nakonec ani nevyužili, protože nevyhovovalo naší liberální domácí legislativě.

■ **Ve své knize často narážíte na české politiky, kteří naší snaze o zapojení do evropské integrace škodili. A to buď svým skeptickým postojem vůči EU, což platilo zejména pro Václava Klause, nebo nezájmem či neznalostí, což byl případ třeba Miloše Zemana nebo Jana Kavana, ale částečně i Josefa Zielemie. Můžete říct, kteří z tehdejších českých politiků Evrope rozuměli nebo se o to alespoň snažili, a kteří ji ignorovali?**

Nechci nikoho obviňovat. České politiky – pokud jsem je neznal z předchozích dob – jsem znal jen z jedné stránky jejich působení, tedy ve vztahu k evropským otázkám. Mohl jsem jen tušit, pod jakými tlaky z jiných oblastí se nacházejí a jednají. Být vrcholným českým politikem zejména v 90. letech bylo velmi tvrdé poslání. Kdo z nich neměl spolehlivé znalosti dějin a ekonomie z minulosti, už je v kolotoči transformace a domácího politického boje mohl získat jen v bouřlivé vodě, do níž skočil nebo do které byl vhozen. Sotva měl čas na nějaké zevrubné studium fungování evropské integrace. První dvě třetiny devadesátých let českou politiku

pohlcoval především domácí zápas o ekonomickou a politickou transformaci a postupem doby ji čím dál víc poznamenával vnitropolitický boj o moc. Vztahy k EU nebyly proto v popředí pozornosti politiků. Tehdejší předseda ODS Václav Klaus, jehož jsem poměrně dobře znal, sice od počátku EU nedůvěřoval, nicméně nakonec v lednu 1996 coby premiér žádost o vstup do EU do Říma odvezl. Pro unijní politiky byl v oné době zajímavým, byť stále více iritujícím partnerem. Takzvaný euroskepticismus u něj tehdy spíše doutnal pod povrchem jeho jinak zajímavých rozhovorů s evropskými partnery. Nejednalo se ještě o jeho pozdější zásadní negaci integrace. Prezident Václav Havel, který měl promyšlenější historické cítění, v organizovanou evropskou spolupráci velmi věřil a byl připraven se podle svých sil angažovat. Problémem bylo, že sil mu brzy začalo ubývat.

■ **Václav Havel byl pro Západ ikonickou tváří a posiloval významně naši reputaci. V bilaterálních rozhovorech a v úzkém kruhu nebyl však vždy zcela na výši. Jak se Havlova role během popisovaného období měnila?**

Václav Havel, jak jsem jej poznal, mívál souvislosti důkladně promyšlené a byl schopen v dobré víře formulovat odvážné vize i kritizovat mýty. Zažil jsem ho nejen jako nebojácného diskutéra a myslitele, ale i jako neobratného účastníka okolnostmi vnucené povrchní konvenční konverzace. Chápal jsem to, v zahraniční politice si na podobné věci musíte zvyknout.

■ **Jaký byl postoj Miloše Zemana, který se v roce 1998 dostal k moci v čele menšinové vlády ČSSD?**

Pokud jde o Miloše Zemana, měl jsem pocit, že v době jeho vlády stála EU mimo jeho zájem a že na ni neměl silný promyšlený názor. Jeho kabinet měl navíc především problém pochopit fungování moderní tržní ekonomiky a nemohl se zbavit sklonu k přežitému státnímu intervencionismu.

Hlavně ale nebyl schopen – s výjimkou ministrů Vladimíra Špidly či Pavla Mertlíka – přesvědčit politiky členských států, že mu o vstup do EU skutečně jde. Velkým problémem české přípravy byl nedostatek potřebných expertů v jednotlivých orgánech vrcholné státní správy. Občas vše někde záviselo na jedné či dvou znalých a schopných paních.

■ **Velkým handicapem českých politiků 90. let byla slabá znalost jazyků. V dnešní vládě Petra Fialy je hned několik ministrů, kteří nemluví žádným pracovním jazykem EU. Jaké dopady to může mít na kvalitu našeho blížího se předsednictví v Radě EU?**

V 90. letech to byla pravda jen částečně. Václav Klaus, Vladimír Dlouhý, Ivan Kočárník, Karel Dyba a pár dalších byli schopni mluvit plynule anglicky nebo i francouzsky či německy. Ministr financí Ivan Pilip šokoval nejen Španěly, když jednou oslovil Radu ECOFIN spatra španělsky. Domluvili se samozřejmě také ministři zahraničí Josef Zielemie, Jaroslav Šedivý a Jan Kavan. Ministr školství Jiří Gruša či ministr kultury Pavel Tigrid v cizím jazyce psali literární díla. A namátkově ani ministr průmyslu a obchodu Karel Kühnl či premiér úřednické vlády Josef Tošovský neměli jazykové problémy. Horší to bylo s ministrem zemědělství a předsedou KDU-ČSL Josefem Luxem či některými ministry ČSSD, která se dostala k vládě na sklonku 90. let. Neschopnost se plynule vyjadřovat a reagovat ve všeobecně užívaném cizím jazyce je pro člena vlády těžkým handicapem. Hodně domluv se neodehrává během formálního jednání, nýbrž v kuloárech, mezi čtyřma či šesti očima. Ministr předsedající Radě EU musí být schopen zahájit, sledovat a moderovat mnohostranné jednání, vést jej k nějakému, zpravidla kompromisnímu závěru. Jeho návrh musí být schopen na místě formulovat a nechat odsouhlasit. Je to těžké i v mateřském jazyce a mimořádně těžké ve skupině sedmadvaceti osobností. Formálně sice rovnocenných, každá z nich má ale jinou faktic-

kou váhu a většinou i jiný úhel pohledu a jiné zájmy než ti ostatní.

■ **Sbližování ČR s EU komplikoval velmi nejednotný postoj členských států, z nichž mnohé si rozšíření na východ vůbec nepřály. Co způsobilo, že byl odpor nakonec překonán?**

Cesta k rozšíření EU do střední a východní Evropy opravdu nebyla jednoduchá. Jednou z překážek bylo, že veřejné mínění a politici tehdejších členských států měli o našich zemích vesměs velmi nedokonalé znalosti a podléhali četným předsudkům, ale i iluzím. Rozšíření každé organizace o další členy – i kdyby to měl být jen maloměstský tenisový klub – mění její vnitřní mocenské poměry, způsob fungování a finanční potřeby a může měnit i její tradiční směřování. To vše bylo obecně zdrojem obav tehdejších členských států, i když každého jinak. Některým zemím vadilo z principu každé rozšiřování, jiným zase hrozící potřeba zvýšit a přesměrovat finanční toky, dalším pak přesun pozornosti a váhy do střední a východní Evropy na úkor Středomoří nebo Atlantiku. Bylo to pochopitelné. Nakonec ale v EU zvítězilo přesvědčení, že rozšíření je příležitost a že jeho společné dlouhodobé politické a hospodářské „výnosy“ budou vyšší než jeho „náklady“.

■ **Proč vstoupilo do EU deset nových zemí najednou, když se přitom po skoro celou dobu přístupového procesu pracovalo s jinými variantami?**

I po změně přístupu v létě 1993 členské státy vesměs uvažovaly o přijetí jen dvou až tří zemí ze střední a východní Evropy. Koncem roku 1997 se fakticky vytvořily dvě skupiny kandidátů, což bylo posvěceno na summitu v Helsinkách v roce 1999. Nakonec ale EU v roce 2004 přijala hned deset zemí. Důvody byly podle mého názoru dány především geopolitickými úvahami, obavou před vznikem geopolitického vakua v citlivých oblastech Balkánu a Pobaltí. Samozřejmě skoro každá z kandidátských zemí měla mezi členskými státy

své docela zřetelné podporovatele. Snad s výjimkou nás a Slováků.

■ **Česká republika byla na počátku tohoto procesu považována za nejlépe připravenou. Postupem času jsme tuto pozici ztratili. Co bylo hlavním důvodem?**

Hlavním důvodem ztráty českého premiantství byl jednak pád iluze šířené i českými politiky hlavně z ODS, že už je transformace ekonomiky za námi. Na sklonku 90. let ještě hotová však nebyla, a to se také tehdy veřejně ukázalo. Dalším důvodem bylo hospodářsko-politické tápání následných vlád ČSSD, jejich neschopnost přistoupit k některým potřebným systémovým opatřením v ekonomice a hospodářské politice, k nápravě fungování státní správy a soudnictví. Na druhou stranu teprve za nich došlo k privatizaci bank. České premiantství poškodil i viditelný malý zájem členů vlád na konci 90. let o přípravu na vstup do EU, kombinovaný se stále zřetelnějším „euroskeptickým“ tehdy opoziční ODS.

■ **Domníváte se, že tehdejší výhrady a předsudky, které provázely vyjednávání, dál přetrvávají? V západní Evropě často zaznívá názor, že rozšíření bylo příliš rychlé a příliš velké, že to byla chyba. Poukazuje se přitom na současnou situaci v Maďarsku a v Polsku, případně v Bulharsku.**

Předsudky mívají dlouhý život, zejména existují-li fakta, která je mohou přizívat. Západní společnosti jsou samozřejmě velmi citlivé na respektování atributů právního státu. Vláda práva je základní určující osou fungování jejich demokratických politických systémů. Jakoukoliv odchylku od tohoto principu považují za „orientální zvyklosti“, které jsou pro ně nepřijatelné. Pokud je narušování principů právního státu, mezinárodních závazků, ale i třeba porušování pravidel přijímání transferových plateb dlouhotrvajícím jevem, a nikoliv jen výjimkou, kladou si ostatní země společenství řadu otázek včetně té, zda přijetí některé země nebylo chy-

bou. Náš obraz v zahraničí poškozují základní postoj české politiky k EU. Chybí jí totiž pochopení, že Evropská unie není ani sousedova dojná kráva, ani protivník či nepřítel, ale že EU jsme my sami. My sami, tak jak nás při jejím rozhodování a fungování zastupují naši politici, diplomaté a úředníci. Důležité je, jakou mají v EU reputaci, autoritu a schopnost ovlivňovat její chod. V tomto ohledu mě při nedávném „testu“ znalosti angličtiny našich ministrů, který odvyšila Česká televize, nešokovaly jazykové neznalosti některých z nich, nýbrž plytkost a povrchnost většiny vyjádření k prioritám českého předsednictví. Slovo „peníze“ v nich neslušně vlálo jako podolek z kalhot.

■ **Myslíte si, že Polsko a Maďarsko, které čelí na unijní půdě kritice kvůli nedodržování zásad právního státu, stahují další střeoevropské země včetně Česka do klubu outsiderů v EU?**

S Polskem a Maďarskem máme společné dějiny, zvláště ty poválečné. Za nadvlády Sovětského svazu nás sblížily více než ty předválečné, které nás naopak ke škodě všech oddělovaly a stavěly každého jinam. Po roce 1989 jsme měli společnou snahu bez průtahů vstoupit do obou hlavních západních struktur, tedy do NATO a EU. Do určité míry jsme při sledování tohoto cíle spolupracovali a vzájemně se podporovali, a to i spolu s dalšími uchazečskými zeměmi. Do určité míry jsme samozřejmě i soupeřili. Maďarsko a Polsko požádaly o vstup do EU o dva roky dříve než my, což nám však vůbec nevadilo. Naopak bylo by proti našim národním zájmům, kdyby Polsko ani Maďarsko do EU přijaty nebyly. Nevím ale, jestli dobře známe jejich starší dějiny, které stejně jako v našem případě mívají dlouhotrvající vliv. My máme v sobě zkušenost s fungující demokracií první republiky a s předlitavskou rakouskou konstituční monarchií, které přes všechny své nedokonalosti ctily nezávislost soudů a nezávislost médií. V oněch dobách zažívali Poláci a Maďaři jiné zkušenosti. To ale samozřejmě neznamená, že nám podobné problémy

nehrozí... Žádný organizovaný celek nemá rád takzvané potíživky. Není v našem zájmu, ani národním, ani evropském, aby se do takového postavení Polsko a Maďarsko v Evropské unii trvale dostaly. Obecně to pak

další její členy podněcuje k hledání různých „užších kruhů“ a „pevných jader“ i k bedlivému zkoumání všech příštích uchazečů. Nás by to mělo vést k pomoci těmto zemím, přesvědčování a zejména k vytváření

dobrych příkladů vlády práva a fungování demokracie včetně nezávislosti soudů a medií u nás doma. Vyhráno nemáme.

Karel Barták

Utíkej, básnířko, utíkej

V lednu přijela do Prahy polská básnířka Małgorzata Lebda. Křest nového překladu její sbírky, projekci fotografií, divadelní představení a diskusi, tedy akce, kterých se zúčastnila, spojovalo jedno téma – vztah člověka a přírody.

Ačkoli se ekopoezie stává téměř módním stylem a environmentální krize je běžnou součástí mediálního prostoru, Małgorzata Lebda rozhodně nepatří k autorkám, které by se pokoušely prvoplánově zpracovávat nějaké motivy jen proto, že po nich existuje společenská poptávka. Její až nutková potřeba promýšlet a prožívat pobývání člověka ve světě a působení na něj vychází z jejích vlastních zážitků, především z dětství. Narodila se v beskydské vesnici Żeleźnikowa Wielka, její rodiče měli hospodářství, takže se zvířaty přišla do úzkého kontaktu. Otec ji třeba učil starat se o včely. Nepředstavujeme si ale idylu, vedle statku byla totiž také jatka. Malá Gosia koukala na jejich dvůr z okna dětského pokoje, který sdílela se sestrou. V noci ji budila světla nákladních aut přivázejících zvířata na porážku a též jejich hlasy. Na zahradu Lebdiých rodičů tahali jejich psi hlavy krav nebo kosti, které pak děti viděly jako první věc, když ráno otevřely dveře domu. Po naturalistických zážitcích tohoto druhu není divu, že je Lebda zapřísáhlá veganka.

Během pražského autorského setkání se jeden z účastníků při pohledu na křehkou básnířku neubráníl otázce: „Jak jste se dostala od poezie k ultramaratonu?“ Małgorzata Lebda totiž také běhá extrémně dlouhé trasy v náročných podmínkách. Odpověď byla jiná, než asi většina návštěvníků očekávala. Lebda vysvětlila, že s intenzivním běháním ve skutečnosti začala dříve: „V našem hospodářství byla spousta zvířat a před nimi musíte pořád utíkat. A také mám sourozence, kteří mě od dětství honili. Takže jsem vlastně pořád běhala.“ Projekt Čtení vody – Visla spojil všechny její vášně: čtení, psaní a běhání. Ve sklepení pražského vinného baru Autentista, který spoluzakládal její překladatel, básník a vinař Bogdan Trojak, ho představila spolu s fotografem Rafałem Siderským. Ten její běh – 1100 kilometrů od pramene k ústí Visly za osmadvacet dní – zachytil na svých snímcích a videích.

Lebda uběhla každý den více než čtyřicet kilometrů. Cílem ale nebyl ambiciózní sportovní výkon. Rozhodla se poukázat („za použití vlastního těla a na hranici fyzických sil“) na projekt vodní trasy E40, která by měla spojit Balt

s Černým mořem. Při tom by byla zničena řada ekosystémů v povodí Visly. Tato řeka je totiž v evropském měřítku jedním z mála poměrně zachovalých přírodních toků s malou regulací, s mnoha meandry, písčinami a cennou deltou ve svém ústí. O tomto vládním plánu se málo mluví a Lebda se Siderským se rozhodli na téma upozornit. Inspirací byly různé knihy, mimo jiné *Dunaj* Claudia Magrise. Lebda sama napsala o běhu pro magazín *Pismo* dlouhou reportáž a vznikají o něm další její texty, snad také básně. Na nich však teprve pracuje. Pokusila se rovněž propojit různé sociální bubliny, v nichž se pohybuje, ale navzájem se neprotínají – spisovatele, ekology a sportovce.

Řepkové pole, smrkový les

Podobnou ambici přivést na jedno místo lidi z různých prostředí má i paradokumentární představení *Mezní stav* v Divadle X10. Režisérka Barbara Herz si ke spolupráci přizvala entomology, včelaře a zemědělce. Jedním z důležitých inspiračních zdrojů přitom byly i básně z Lebdiina *Matečniku*, jejichž ústředním motivem, jak už napovídá název, jsou včely a lidská péče o ně. V inscenaci zaznívají i úryvky z rozhovorů, které vedla s Małgorzatou Lebdu básnířka Marie Iljašenko během přípravy představení: „Jednu srpnovou neděli, bylo mi asi pět let, mě maminka poslala za otcem do včelína. Pamatuju si, jak ho chytám za nohavici a říkám, že už je oběd. Pak jeho překvapený pohled a potom tmu. Světla na pohotovosti a sestru, jak nožem rozřezává moje šaty, protože jsem byla tak opuchlá, že nebyla jiná možnost. Včely na mě zaútočily. Až doma mi rodiče řekli, že mě vezli na pohotovost nákladákem z jatek (jotka ležela hned v sousedství našeho statku), tím kterým vozili zvířata na smrt. Jiný dopravní prostředek nebyl po ruce. To mě šokovalo. Skutečnost, že auto, které jsem vždycky měla spojené se smrtí, mi zachránilo život. Mám v sobě pořád strach z žihadla, ale není paralyzující.“

Inszenace *Mezní stav* představuje velmi silný vizuální zážitek, jež umocňuje syrové prostředí podzemního prostoru bývalého Domu uměleckého průmyslu v centru

Prahy – DUP39, který evokuje betonový bunkr. Neskrývá ale i své ambice přesahující divadelní svět, když poukazuje na krátkozrace ekonomické přemýšlení o krajině, v jejímž důsledku se tak na českém horizontu střídá „řepkové pole, smrkový les“. Na divadelní představení navázal diskuzní cyklus *Kdo se stará o to, co není vidět?*, který zahájilo 20. ledna čtení Małgorzaty Lebdy. Všechny tři debaty, probíhající od ledna do března, se pokoušejí z různých pohledů otevírat a prohlubovat právě téma environmentální krize, osobní zodpovědnosti a možných způsobů „dlouhodobě udržitelného“ života. Mezi hosty jsou novináři, umělci, ekologové a zástupci různých neziskových organizací včetně nejmladší generace působící v hnutí Fridays For Future Česká republika. Poslední z nich se uskuteční v březnu, ale hru *Mezní stav* má Divadlo X10 na svém repertoáru celou sezónu.

Matečník (2018) byl první Lebdiinou sbírkou, která vyšla v českém překladu, Ioni následovaly *Sny uckermärkerů* (2021) a z volného básnického triptychu zbývá už jen *Hranice lesa*. Všechny sbírky jsou útlé a básně úsporné. Jde o propracované symbolické obrazy čerpající z autobiografické zkušenosti blízkého kontaktu s přírodou, zvířaty, vesnicí, v celé své drsnosti, někdy až krutosti, tělesnosti. Syrové metafory se proplétají s často lyrickými pohledy a tvoří spolu působivé kontrasty, jako například v básni *zaostřeno: víra* z knihy *Sny uckermärkerů*: „Moje sestry jsou nejkrásnější ve chvílích/ kdy si těsně před rozbrskem pevně splétají/ vlasy dokážou pak rozeznávat/ hlasy zvířat která vedou na porážku / říkají: náš bratr to nedokáže.“

Hlasy uckermärkerů

Sama autorka dodává, že všechny tři sbírky spojuje její snaha zachytit domov, který ztratila – nebo se jí to tak alespoň zdálo po smrti obou rodičů. „U nás na vesnici se nefotilo, nemám žádné hmatatelné památky na dětství, básně pro mě byly jedinou formou, jak ty vzpomínky zachytit, aby zůstaly plastické.“ V jednom z rozhovorů po udělení prestižní polské básnické ceny Gdyně básnířka přiznává, že její pohled je samozřejmě subjektivní. Sama vzpomíná na dětství spíše v temných tóninách. Když si o tom ale povídala se sestrou-dvojčetem, ta měla naopak v představách modř a zeleň. Lebda to zdůvodňuje tím, že měla ze sourozenců nejbliže k otci a většina zásadních zkušeností je tak spojená s prací v hospodářství, kde mu pomáhala, dokonce více než starší bratr. Zvířata, les – Lebdiina poezie dává hlas těm, kteří ho nemají. Záhadní uckermärkerové jsou zcela prozaicky jateční zvířata, v Německu vyšlechtěný druh skotu, který rychle přibírá na váze. „Ve chvílích, kdy jsou moje sestry nejcitlivější/ pouští bratr z řetězu psy

Małgorzata Lebda a Bogdan Trojak v pražském vinném baru Autentista.
Foto Rafał Siderski

a vede/ je k masu na jatka kde na ně čekají/ těžké hlavy uckermärkerů.“ (*zaostřeno: průvod*)

Lebda tvrdí, že pokud by si měla vybrat mezi psaním a čtením poezie, byla by raději čtenářkou: „Moje psaní je vlastně pokusem splatit dluh, který cítím vůči autorům všech přečtených knih. Pomáhají mi psát, přemýšlet o světě – vyjádřit, co cítím. Třeba si někdo přečte moji sbírku a pomůže mi.“ Se svým překladatelem Bogdanem Trojakem má velmi blízký vztah a navzájem si doporučují k přečtení básnické sbírky. Samozřejmě polské. Trojak pochází z polské rodiny žijící ve Slezsku, je přirozeně bilingvní. Česky píše poezii, ale třeba také dobrodružný příběh *Safíroví ledňáčci a Glutaman*, vítěze loňské Litery za knihu pro děti a mládež.

Pražská setkání – křest nově přeložené sbírky a divadelní představení – nám v pandemickém mezidobí mezi vlnami delty a omikronu připomněla, jak nenahraditelné jsou nejen v kultuře právě osobní kontakty. Jak jiné je, když své vlastní texty čte autorka, ať už v přítomnosti staropražského sklepení nebo ve světlech divadelních reflektorů. A jaké nápady a inspirace se objevují při nezávazných rozhovorech nad příslovečnou skleničkou vína. Česká inscenace se díky tomu zřejmě vydá do Polska, čeští a polští básníci se pak nejspíše potkají na pouti z Prahy do Litoměřic ve stopách Karla Hynka Máchy, jak plánují Małgorzata Lebda a Bogdan Trojak. Při sledování drhnoucí česko-polské komunikace v jiných otázkách můžeme s čistým svědomím prohlásit: Vzájemným čtením ke vzájemnému porozumění!

Lucie Zakopalová

Okupace jako stav mysli

Film Okupace debutujícího režiséra Michala Nohejla má téma, jež se v české kinematografii objevuje tak často, že by se zdálo, že už k němu není co dodat. Jenže snímku, který si z Cen české filmové kritiky odnesl ocenění za nejlepší film, režii, scénář a mužský herecký výkon v podání Martina Pechláta, se to daří. Tragikomická groteska o jednom nepovedeném večírku má suverénní režijní vizi a o lámání charakterů v normalizační době vypráví formálně neotřelým způsobem.

Příběh vychází z jakési tradované hospodské historky, ale scenáristé Marek Šindelka a Vojtěch Mašek z ní vysoustružili pečlivě vygradovanou zápletku plnou metaforických významů. Ocitáme se na ospalém večírku v baru okresního divadla po představení hry o Juliu Fučíkovi. Šmírovitou inscenaci má na svědomí ambiciózní režisér Jindřich (Martin Pechlát), který byl po prověrkách po ruské okupaci v roce 1968 „uklizen“ na oblast. Komunistického hrdinu odboje hraje v inscenaci protekční frajírek Vladimír (Cyril Dobrý). O hereckou šatnu se s ním dělí opatrný Antonín (Tomáš Jeřábek) a rebelský Petr (Pavel Neškudla). Defilé hlavních postav završují ještě bezpátevní ředitel (Otakar Brousek ml.) a studentka Milada, která možná je a možná není agentkou Státní bezpečnosti (Antonie Formanová).

Po přibližně půlhodinové expozici se v divadle objeví opilý ruský důstojník v podání Alexeje Gorbunova a příběh se konečně rozjede na plné obrátky. Gorbunov si ukradl pro sebe všechny scény, ve kterých se objeví. Je hrozivý a o sekundu později upadne do plačtivé sentimentality. Vypadá totálně na mol, ale za chvíli se projeví jako střízlivý cynický manipulátor. Po několika vypjatých scénách skončí okupant po střetu s Gottwaldovou bustou v bezvědomí ve sklepech divadla a parta herců začne řešit, co s jeho omráčeným tělem. Jedna bizarní situace střídá druhou a naši hrdinové si začínají uvědomovat, že tenhle večer je špatná noční můra, ze které bude hodně těžké se probudit.

Přízračnou atmosféru na pomezí snu a reality přitom režisér navozuje zcela cíleně obrazem i zvukem. Vybavení baru, v němž se vše odehrává, vypadá jako typický interiér sedmdesátých let. Kameraman Jan Baset Strátežský ho ale proměnil v noirově posmutnělé prostředí plné neonových barev a odlesků tak trochu ve vizuálním stylu amerického režiséra Michaela Manna. Od hongkongského klasika Wong Kar-waie si Nohejl zase nejspíš vypůjčil montáže zpomalených záběrů na nehybné obličejové postavy často zahalené v oblacích cigaretového kouře, a to ve chvílích, kdy by měly prožívat emoce. A krátká pantomi-

Martin Pechlát a Antonie Formanová.

Foto: Facebook/filmovakritika

mická intermezza každého z aktérů před červenou opoňou připomínají samozřejmě Davida Lynche. Koneckonců éterická a psychedelická hudba kapely Kill The Dandies!, která film provází, také spíš navozuje vzpomínku na soundtrack z *Twin Peaks* a ani vzdáleně se nepodobá hudbě z doby, v níž se film odehrává.

Všechny tyto stylistické prvky mají jeden efekt. Posilují pocit, že nesledujeme historické retro, ale přiznaně divadelní a vlastně nadčasové podobenství o zbabělosti a hrdinství. „Jsme mizerní herci v rukou mizerných režisérů,“ hřímá Pechlátův hrdina v brilantně nasnímané sekvenci těsně před koncem. A ten motiv divadla a herectví vztažený k autenticitě životního postoje se prolíná celým filmem. „Ti, kdo nám teď vládnou, zapoměli, že pokud lidem nasadí masky, dají jim zároveň novou svobodu, svobodu tváře pod maskou,“ deklamuje pozérsky režisér hry o Fučíkovi opojený sám sebou, alkoholem a chvilkově nabytou odvahou odbojáře.

Tahle stylizovaná hříčka má přes všechny možné zcizovací efekty nečekaně silný emoční účinek a zaryje se do paměti. V tomto snímku totiž okupace není jen historická událost a celospolečenská tragédie. Ale taky a hlavně stav mysli.

Jan Gregor

Zaříkávačky jako leitmotiv románu o mileniálech

Ačkoliv se román Šeptuchy odehrává na východě Polska, jeho autorce Aleně Sabuchové se v něm podařilo zachytit existenční zkušenost známou i mnohým dnešním slovenským třicátníkům. Výrazný umělecký text byl po zásluze oceněn prestižní slovenskou cenou Anasoft Litera za nejlepší prózu roku 2019.

Ve druhém loňském čísle *Demokratického středu* psala Lucie Zakopalová o výstavě polského fotografa Kuby Kamińskiego, který svým aparátem zvěčnil fenomén takzvaných šeptuch – žen, které prostřednictvím zaříkávání „léčí“ různé fyzické a duševní bolesti lidí na polsko-běloruském pomezí. Stejný motiv do své knihy *Šeptuchy* vložila slovenská spisovatelka Alena Sabuchová. Zklamání by však byli ti, kteří by od textu očekávali literární reportáž, jež je oblíbeným žánrem například v Polsku. Autorka totiž nepřistupuje k fenoménu z pozice novinářky s cílem detailně popsat jeho sociokulturní či antropologické aspekty, ale využívá cestovatelské zkušenosti k tomu, aby vložila tuto tajuplnou tradici jako leitmotiv do svého vývojového románu.

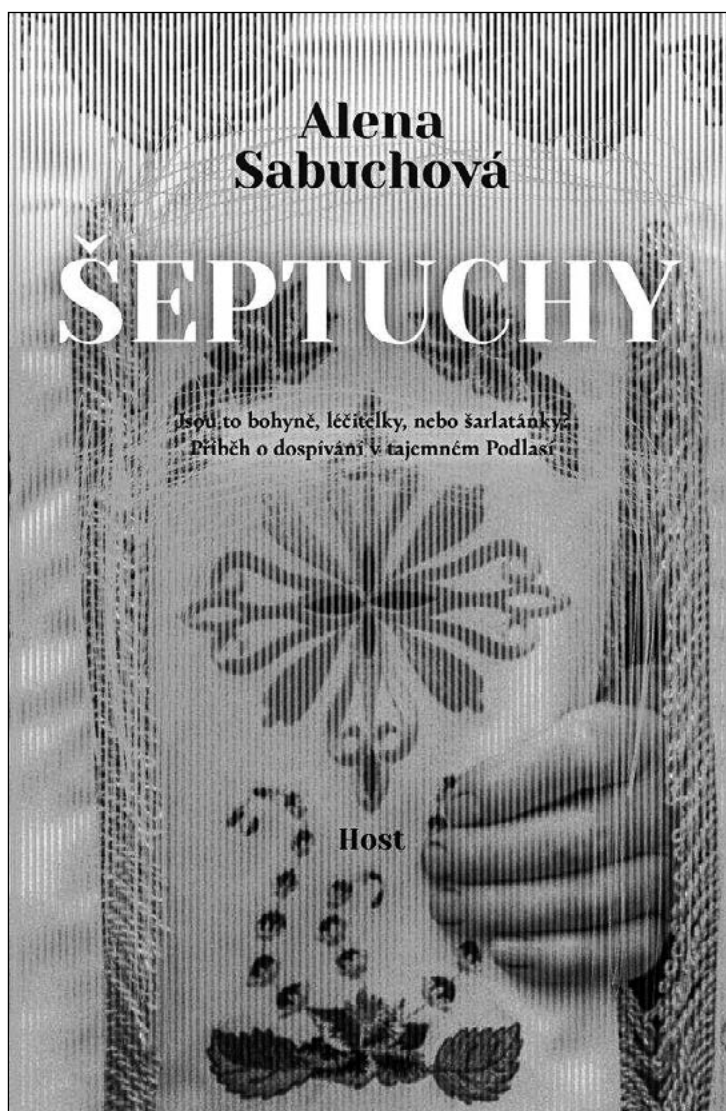
Příběh tak generuje několik setkání s těmito lidovými léčitelkami, které nám letmo odkrývají své tajemné řemeslo. *Šeptuchy* tedy zůstávají jenom epizodickými postavami a plní spíše roli tematicky šířeji zamýšlené metafory. Sabuchové je však třeba uznat, že „šeptuchářské epizody“ působící zpočátku na čtenáře jako izolované fragmenty dokázala postupně šikovně poskládat do čtenářsky podmanivého románu.

Daří se jí to především díky výrazně exponované vypravěčce a protagonistce příběhu, kterou je mladá Polka. Ta s odstupem času vytahuje jako střípky ze své

paměti zkušenosti z mládí prožitého v regionu východopolského Podlesí (Podlasie). Skutečnost, že se příběh odvíjí jejím prostřednictvím, umocňuje pocit autentičnosti. Časový odstup, se kterým vypravěčka na události vzpomíná, jí vytváří prostor pro nejedno kritické hodnocení a intelektuální nahléd provázený ironickými komentáři už osobnostně vyvrátě protagonistky. Téma vyprávění tedy Sabuchová paradoxně nesoustřeďuje na lidové praktiky záhadných šeptuch, ale na dospívání mladé dívky a její přítelkyně v zaostalém kraji.

Koňské spřežení i Star Wars

V souvislosti s prožíváním osobního dozrávání někde na periferii tak román skrze několik tematických os problematizuje hraniční situace v životě člověka. Geograficky zřetelně definované polsko-běloruské teritorium se zde stává prostorem, kde se jedinec empiricky setkává s problémem pomezí rozmanitého charakteru. Na ploše románu autorka popisuje zkušenost života v zaostalém prostředí, kde se mýty a nadpřirozené jevy překrývají s oficiální pravoslavnou věroukou, aby spolu zároveň čelily racionalitě pěstované v centrech západní civilizace. Proto v knize vedle sebe defilují různé druhy místních autorit, ať už mluvíme o samotných šeptuchách, pravoslavném báuškoví

anebo postavách se zkušenostmi ze Západu, které konfrontují s provinčností místního života.

Moderním západním vlivům se však daří nabourávat mentální svět podlaského lidu jenom na povrchu. Děje se tak skrze pozlátka konzumu, na něž vypravěčka odkazuje přes různé reference na jihoamerické telenovely, ságu *Star Wars*, populární dívčí časopis *Bravo* nebo obchodní značky jako Kenvelo a Kaufland. Ty na úrovni motivů humorně kontrastují s koňským spřežením či zavařováním okurek, a reprezentují tak pro mladou generaci vytoužené výdobytky Západu. Zatímco Londýn a Varšava symbolizují pro hrdinky románu růst, progres a evoluci, život v Podlesí zůstává hluboce uvízlý v zastaralých konvencích, regrese a tradici.

Ve vztahu k zobrazovanému konfliktu starého a nového, světa božského nadpřirozena a světa lákavého konzumu, se tady jakoby zrcadlí autorčina vlastní slovenská zkušenost z období na přelomu tisíciletí. Sabuchové se tak v knize podařilo reflektovat existenční zkušenost mnoha dnešních slovenských třicátníků. Jejich dospívání se odehrávalo na pozadí transformace celé společnosti, kdy pěstování tradičních duchovních hodnot začalo být narušováno uspokojováním se instantním štěstím získaným při zvětšování materiálních statků.

V románu tak můžeme pozorovat, že změny spojené s pronikáním prvků kapitalismu do tradičního prostředí periferie probíhají paralelně s proměnou vypravěčky a její nejlepší přítelkyně Doroty z dívky v ženu. Obě touží po životě v pohodlí někde daleko od zpátečnického Podlesí, avšak jejich osudy představují různé vyústění tohoto snu. Zatímco jedna dívka se vymaňuje ze zaostalého prostředí, v případě druhé se tato možnost navždy ztrácí. Proto lze uvažovat o tom, že román nabízí příběh o potenciální změně trajektorie vlastního života. Nakonec i samotné šeptuchy navštěvují lidi ve chvílích, kdy všechny ostatní možnosti zůstávají ztraceny. Zařikávání léčitelů se tak stává poslední šancí, jak zvrátit vlastní osud, jak ještě zachránit možnou budoucnost.

Kniha působí realisticky tím, že zatímco v některých případech se touha proměňuje ve splněný sen, v jiných končí tragicky. Sabuchová přitom záměrně vytváří svůj fikční prostor Podlesí jako místo neustálého smutku a temnoty, z něhož mladická touha musí uniknout, aby dosáhla svého uskutečnění. Úspěšné naplnění proměny ve vyprávění reprezentuje kupříkladu obraz starého mlýna transformovaného mladší generací na muzeum rodinného podniku. Při výstupu na jeho vrchol kamarádka Dorota naivně přirovnává jeho výhled k pohledu z Eiffelovy věže. Naopak realizace životních tužeb je kromě jiného důmyslně zastoupena motivem čápa s prostřeleným křídlem.

Smrt a síla přátelství

Nepřejícnost prostředí ve vztahu k naplnění osobního štěstí Sabuchová v příběhu naznačuje už zvolenou kompozicí. Román je rozdělený do třech částí, netradičně uvedených přes slovníkové definice pojmů mor, šeptucha

a panychida označující pravoslavné smuteční bohoslužby. Úvodní a závěrečnou část tedy spojují motivy smrti, kdežto prostřední činitel šeptuchy jako by rozhodoval o možnosti změny osudu. Současně lze postřehnout, jak tyto odkazy na smrt procházejí od kolektivně prožívaného traumatu spojeného s morovou epidemií přes epizody úmrtí rozličných vedlejších postav až ke konkrétní tragické události v těsné blízkosti protagonistky. Autorka tak kromě dospívání v zaostalém regionu rozpracovává také téma smrti a formy rozloučení s nejbližšími. V souvislosti s tím lze jako nejzajímavější vzpomenout absurdní momenty rozhovorů s mrtvými nebo hostiny u hrobů zesnulých.

Kulturní zaostalost a podoby smrti však nezůstávají jedinými negativními projevy života v Podlesí. Příběh odhaluje také skutečnost, jakým způsobem se projevují různé formy mocenského nátlaku mezi lidmi. Polská periferie tak vykazuje typickou drsnost i v zobrazení mezilidských vztahů. Sabuchová například do románu vnáší kromě jiného sociální problémy, jako jsou alkoholismus, rozpad rodinných vazeb, šikana či násilné zacházení se ženami. Popisovaný prostor jako by postrádal jakoukoli formu lidské empatie. Jediné, co vypravěčku a postavu Doroty drží nad veškerou temnotou okolního světa, je prožívání přátelství plného vzájemného porozumění a společné naděje v krásnější budoucnost.

Navzdory zjevné temnotě zobrazovaného světa kniha nepůsobí na čtenáře pesimisticky. Autorka totiž pochmurnost prostředí vyvažuje mnohými komickými epizodami, ironií a svěžím jazykem. Zároveň je pro vypravěčku typické používání různých bonmotů či přímo gnómicky působících vyjádření. Těch v textu najdeme skutečně celou hromadu, proto je namíste upozornit na skutečnost, že některým čtenářům může tato reflexivní podoba hlasu narátorky připadat jako jalové mudrování. To je však dostatečně vykompenzováno ironickými poznámkami a koneckonců doplňuje charakter protagonistky pocházející z prostředí bohatého na lidové gnómy (stručné průpovídky většinou mravoučného charakteru). Vzhledem k tomu, že se příběh hlavně díky vypravěčce odvíjí lehkým a čtenářsky přitažlivým tempem, vzpomínané výhrady lze snadno hodit za hlavu.

Sabuchová každopádně vytvořila výrazný umělecký text, který sice pracuje s exotickým ozvláštňením vybraného prostředí, avšak ve výborně zvládnuté kompozici a patřičném uchopení tématu dospívání na periférii představuje možná skromný, ale o to osobitější a čtenářsky atraktivní fikční svět. Zároveň lze říct, že román *Šeptuchy* se čte tak dobře i proto, že v něm dokázala přesvědčivě postihnout životní pocit slovenské generace Y. A to je jeden z dobrých důvodů, proč se vyplatí věnovat knížce náležitou pozornost.

Matúš Guziar

Alena Sabuchová: *Šeptuchy*, Host, 2021. Ze slovenštiny přeložil Lubomír Machala.

Chybějí Henlein i Jaksch. Pohled na 20. století v Národním muzeu ale rozhodně zaujme

Expozice českých dějin 20. století, která byla v Národním muzeu otevřena na sklonku loňského léta, rozhodně nenudí. A to i díky tomu, že není přehlcena osobnostmi a fakty, a nesoustředí se tak jen na politiku a události, jak často činí školní dějepis. Spíše chce zachytit dobové reálie a každodenní život, ať už v zákopech první světové války, v koloniálu před sto lety či v socialistickém obýváku. Na druhou stranu však pomíjí některá důležitá témata naší historie, jako jsou role Němců v předválečném Československu nebo romský holocaust.

Když jsem před patnácti lety poprvé navštívil Německé historické muzeum (Deutsches Historisches Museum) v Berlíně, byl jsem smysly doslova vtažen do minulosti. Stálá výstava o německé historii a řada dílčích expozic mě dokázaly na hodiny přenést v časoprostoru a navodit ve mně pocit, že dějiny vnímám a chápu očima současníků.

Nyní má konečně i pražské Národní muzeum moderně pojatou výstavu, která se pokouší o něco podobného. Pravděpodobně zaujme hlavně dospělé a podle ohlasů z mého okolí snad trochu i pubertáky. Začíná v temné a stísněné místnosti, jež evokuje zákopy první světové války, v nichž se do značné míry rozhodlo o vzniku Československé republiky. Místo tradiční hrdinské legendy o chrabrych legionářích se zde spíše dozvíme o krutosti

války a z dnešního pohledu primitivních metodách válečné medicíny. A je to tak správně, protože většina našich předků v rakousko-uherských či legionářských uniformách častěji než snění o masarykovské samostatné republice prožívala strach a tíseň. Po potemnělé „válečné“ místnosti následuje audiovizuálně atraktivní „časozdvíž“ čili sedmiminutové 3D video, které je koláží známých obrazů z našich dějin doplněnou o zvukové a vibrační efekty.

Protože něco jako pravdivá historie (na rozdíl od nezpochybnitelných faktů) neexistuje, nabízí se bezpočet pohledů na dějiny. Na omezeném prostoru, tedy alespoň ve srovnání s rozsáhlou expozicí zmíněného berlínského muzea, logicky nemohlo dojít na prezentaci všech důležitých osobností či událostí. Například válečný či protikomunistický odboj, který už u nás představuje řada specializovaných výstav a objevuje se také – někdy až nadmíru – ve veřejnoprávních médiích, je v Národním muzeu víceméně na okraji, což rozhodně není na škodu. Na druhou

stranu zde dostaly větší prostor kultura, sport a každodenní život, který zpodobňují dobově zařízené pokoje, obchod či výlohy. Velmi zábavná je například četba seznamovacích inzerátů, jež ukazují, jak specifické finanční či profesní nároky měli před sto lety nesezdaní a nesezdané na své vysněné protějšky. Bez možnosti prohlížet si jejich online profily či žít s někým na „psí knížku“ ostatně neměli tolik příležitostí najít si partnera.

Přísný kritik v tom může vidět jistou trivializaci a popkultur-

V expozici českých dějin dostaly prostor i kultura, sport a každodenní život.

Foto: nm.cz

ní podání minulosti. Jde však spíše o otevření perspektivy, která nehledí na minulost prizmatem stále dominujících politických dějin, zato ale ukazuje, jak se doba mění též v oblastech běžného života. Tím může přitáhnout větší zájem i k takzvaným velkým dějinám, které zejména v komunistickém období tolik ovlivňovaly životní styl.

Na druhou stranu asi není jen otázkou „politické korektnosti“, že expozice opomíjí romský holocaust či vztah českých Němců k nově vytvořené republice. Právě alternativní (proti)pohledy na klíčové milníky české historie jako roky 1918, 1938 či 1948 by jí jistě slušely. Zdůraznily by totiž nesamozřejmost výkladu „národních dějin“, jak je zejména střední a starší generace zná ze školy. Stejně tak chybějí v takzvaném bustáriu (tvoří ho historické busty a skleněné portréty významných jedinců) zmínky o osobnostech z řad Slováků či českých Němců. Z nich zde scházejí například jak vůdce Sudetoněmecké strany Konrad Henlein, tak jeho protipól sociální demokrat Wenzel Jaksch. Jejich životopisné noticky by mohly leccos ilustrovat.

K výstavě by se hodil audioprůvodce, který by zprostředkoval více autentických svědectví a zvukových záznamů. V podobných moderních expozicích v Německu bývá již dlouhá léta samozřejmostí. Také by celou výstavu mohl nabídnout i v jiných cizích jazycích než jen v angličtině, tedy především v němčině a ruštině.

Každý si samozřejmě na expozici může najít to, co se mu líbí, nebo naopak to, co mu v ní chybí. Autoři pochopitelně museli postupovat selektivně a bez ambice téma jednou provždy vyčerpávajícím způsobem představit. Místo toho zvolili rozmanitost námětů a artefaktů, což návštěvníka ani při jejich vysokém počtu (je jich kolem tisíce) neomrzí. Výstava by mohla vybízet ke sběru reflexí či vzpomínek od návštěvníků, z nichž mnozí alespoň část 20. století prožili, a mohli by tak prezentované artefakty či události rozšířit o své komentáře a vlastní zkušenosti. Každopádně je nová stálá expozice podnětným místem, kam můžou v klidu zajít i ti, co neměli rádi školní „faktopis“.

Erik Siegl

Šlechtické rody na cestě do 21. století

Po slavné historii a těžkých časech 20. století se u nás v posledních třech dekadách znovu zformovala malá skupina rodů patřících k historické šlechtě. Jejich příslušníci se stále od běžné populace více či méně liší. Většinou přemýšlejí v mnohem delších souvislostech, mají mezinárodní kontakty, silný pocit odpovědnosti a často jsou elegantní i v montérkách na stavbě. Jak se tato společenská vrstva utvářela, co o ní víme a které ze slavných rodin v Česku působí?

Počátky české šlechty nejsou stále úplně jasné. Obecně se má za to, že se zformovala nejpozději ve 12. století z okruhu členů panovníkových družin, kteří dostávali za své služby výsluhu, úřady a majetek, jenž se postupně stával dědičným. Jiné teorie mluví také o velké roli rodů z období před přemyslovským sjednocením Čech. Nicméně ve 13. století už byla šlechta velmi sebevědomou skupinou obyvatelstva, kterou musel panovník respektovat a jež vytvořila z občasných dvorských sjezdů vlastní zemské sněmy. Podílela se tím na širším trendu přeměny středověké společnosti, která se udála na křesťanském základě svobodného sdružování, a snad tím navazovala i na původní kmenové shromáždění Čechů z doby knížecí. Šlechta měla od té doby velký vliv. Začala se dělit na vyšší (panský stav) a nižší (zemanové, vladykové, rytíři) stav a často si měnila jméno (spojené s místem původu či slavným předkem) do němčiny, aby vyjádřila rovnost se zahraničními šlechtickými rody. Vznikaly erby a šlechtici přebírali ze západní Evropy vlastní kodex ctnostného chování, který samozřejmě ne každý dodržoval, ale dodržovat jej měl.

Během 15. a 16. století se nejprve vyšší a později i nižší šlechta začaly jako společenské vrstvy uzavírat, takže se počty v českých zemích ustálily na vyšších desítkách panských rodů a na stovkách rodin nižší šlechty. Mnohé starší rody už vymíraly a byly nahrazovány jinými, ale původně česká šlechta si udržela jasnou většinu. Jenže pak přišla revoluce, jejíž ozvěny sklízela „modrá krev“ ještě po třech stoletích. Prohranou bitvou na Bílé hoře skončilo v roce 1620 stavovské povstání. Následovaly emigrace, úmrtí, zabavování majetku a postupný příchod zahraničních šlechtických rodů, které byly k vládnoucím Habsburkům loajální. Koncem 17. století již bylo v řadách vyšší šlechty asi dvakrát více cizích rodů než domácích. Nastal i rychlý úpadek nižší šlechty, jejíž majetková držba se několikanásobně zmenšila. Situaci proměnily také nové – původně zahraniční – tituly kníže, hrabě nebo svobodný pán (baron). Ačkoliv se šlechta jako celek snažila o povznesení svých panství i celé země, její loajálnost k panovníkovi a mezinárodní charakter způsobily, že se až na výjimky od konce 18. století neúčastnila českého národního obrození. Češi si tak museli vytvořit vlastní elitu založenou na

vzdělání. Už tehdy bylo zaděláno na pověstné české rovnostářství, uctívání vysokoškolských titulů a nedůvěru k autoritě.

Turbulentní 20. století

Přesto se některé osobnosti v českých zemích – jako třeba F. L. Rieger nebo Emil Škoda – ještě před rozpadem Rakouska-Uherska dočkaly povýšení do šlechtického stavu. Celkově se zvyšoval počet nižších šlechticů i svobodných pánů, protože trůn si u úspěšných lidí snažil vypěstovat věrnost. Po vzniku Československa však byla šlechta první na ráně. Představovala oporu zaniklé monarchie, měla velké majetky a v době rovných občanských práv už její privilegia nebyla dlouhodobě udržitelná. Měla také trpět za Bílou horu, ostatně z přibližně dvou stovek rodin staré šlechty se jen 27 procent přihlásilo k české národnosti – mimo jiné Lobkowiczové, orličtí Schwarzenbergové či velká část Kinských. Šlechtě tak byla za menší náhradu zkonfiskována velká část majetku, dále byly zrušeny šlechtické tituly a také fideikomisy – způsob správy majetku, který si ce patřil celé rodině, ale spravoval ho jen určený člen rodu, aby se nerozdobil. Navzdory tomu si četní šlechtici našli vztah k novému státu a někteří působili i v jeho službách.

Zámek Hluboká byl zestátněn v roce 1947 na základě takzvaného Lex Schwarzenberg.

Foto: Wikimedia Commons/Michal Klajban

Hvězdnou hodinku si značná část historické šlechty vybrala v letech 1938 a 1939, kdy se ve třech deklaracích postavila za Československo a proti postupu nacistického Německa. Nevyhnuly se jim ani represe. Dva bratři Dohalští byli popraveni za odbojovou činnost a Humprecht Czernin nepřežil nacistické vězení. Vedle toho si ovšem řada šlechticů zvolila německou státní příslušnost a někteří si podali žádost i o členství v NSDAP (Karl Buquoy, Karl Waldstein aj.). Po válce byla kvůli tomu část šlechtických rodin vysídlena na základě takzvaných Benešových dekretů. V roce 1947 byl speciálním zákonem zabaven majetek hlubocké větve Schwarzenbergů, zbytek šlechtických majetků podlehl konfiskaci v roce 1948. Za opětovného připomínání Bílé hory zabral komunistický režim šlechtě celkově asi devět stovek sídel, a kdo z příslušníků těchto rodů neuprchl za hranice, musel sloužit u pomocných technických praporů či získal jen podřadné zaměstnání. Z asi dvou stovek rodin, které se řadily k historické šlechtě, jich u nás zůstalo okolo čtyřiceti.

Po roce 1989 bylo podáno okolo dvou set žádostí o restituci bývalých sídel, pozemků a dalšího majetku, přičemž hlavním kritériem při jejich posuzování bylo zabavení jmění po 25. 2. 1948. Navráceno bylo více než čtyřicet hradů a zámků. Nejúspěšnějšími restituenty se stali Lobkowiczové, Schwarzenbergové, Kolowratové, Sternbergové, Kinští, Czerninové nebo Colloredo-Mansfeldové. Ti dnes tvoří pevné jádro české vrstvy historických aristokratických rodů. Vedle nich restituovali bývalé majetky také Bartoňové z Dobenína, Schlikové, Belcrediové, Wratislavové, Thurn-Taxisové a další. Mnozí z nich již velkou část svých sídel opravili a úspěšně hospodaří s majetkem, který rozvíjí i pro rodovou čest a další generace. Mají mezi sebou úzké vztahy, ale při sňatcích již rozhoduje osobní volba před modrou krví. Stále u nich hraje zvýšenou roli vzdělání a je mezi nimi také vysoký počet aktivních katolíků.

Pokud bychom tvořili pořadí rodů podle množství držených českých hradů, zámků a paláců bez ohledu na větev, první by byli Lobkowiczové s jedenácti sídly, druzí Kolowratové a Schwarzenbergové s osmi a následují Sternbergové se šesti a Kinští se čtyřmi. Některé rody však mají

i sídla v zahraničí, třeba Schwarzenbergové jich vlastní násobně více v Rakousku a Bavorsku včetně paláce ve Vídni. Hrad i zámek v Rakousku mají také další rodové větve Kinských. České majetky šlechtických rodů mají dokonce geografický rozměr, protože v bývalých Sudetech se restituovalo jen málo. Největší koncentrace jejich dnešních sídel tvoří půlměsíc od Prahy přes Mělník až po Ústí nad Labem (hlavně Lobkowiczové, v Praze Kolowratové) a podhůří Orlických hor, kde má zámky pět rodů v čele s Kolowraty.

Nejznámějšími představiteli bývalé aristokracie jsou vedle exministra zahraničí Karla Schwarzenberga a nedávno zesnulého Zdeňka Sternberga i politici Tomáš Czernin a Jaroslav Lobkowicz nebo starosta Kostelce nad Orlicí a průvodce oblíbeným televizním pořadem *Modrá krev* František Kinský. Řada příslušníků šlechtických rodin však stále žije v zahraničí nebo u nás nesídlí trvale. Je paradoxem historie, že pod rouškou boje proti cizímu původu české šlechty byl ještě více posílen její mezinárodní charakter. Do popředí tento fakt vystupuje v době, kdy postupně odcházejí ti, kteří se narodili v naší republice ještě před emigrací. Nejlépe však novou situaci ilustruje srovnání po sto letech. Z patnácti rodů, jež vlastnily největší majetky při vzniku Československa v roce 1918, jich dnes v Česku působí jen pět.

Ne vždy se daří

Někdy však ani úspěšné restituce nevedly k ideálním koncům. Získaný zámek Bratronice v jižních Čechách prodala poslední bezdětná členka rodu Battagliù už po čtyřech letech, Dlahoweským se dosud nepodařilo opravit restituovaný zámek Němčice ve stejném regionu. Narazili i další. Naposledy Joseph Michael Barton Dobenin neúspěšně nabízel státu k prodeji zámek v Novém Městě nad Metují. Dokonce ani Karlu Schwarzenbergovi se nedaří opravy některých sídel, což se propíralo i během jeho kandidatury na prezidenta v roce 2013.

A pak jsou tu ti, co při restitucích příliš neuspěli. Asi nejznámější je případ Kristiny Colloredo-Mansfeldové, které byly vráceny lesy a nemovitosti, ale snaha získat zámek Opočno s mobiliářem naráží na stále nové překážky. Potomci Salmů sice dostali zpět 570 hektarů půdy, ale zámek Rájec nad Svitavou dosud nikoliv. Již zesnulá Mathilda Nosticová, poslední členka rodu s vazbami na Česko a známá mecenáška, zase marně žádala o návrat zámku v Plané na Tachovsku. Poté musela sledovat jeho chátrání. Ostatně ani Karel Schwarzenberg nezískal obrovský majetek hlubocké větve rodu, zato se mu však povedlo uhájit dědictví větve orlické před nevlastní sestrou Alžbětou Pezoldovou, se kterou se nedávno dohodl alespoň na společné správě rodinné hrobky u Třeboně.

Z rodů, jež v Česku příliš nepůsobí, se nepodařilo restituovat například Harrachům, Dietrichsteinům nebo rodině des Fours Walderode. Samostatným případem jsou Liechtensteinové. V roce 1918 byli po Schwarzenbercích druhým nejbohatším šlechtickým rodem v našich zemích,

ale v roce 1945 jim stát veškerý majetek zkonfiskoval. Snažili se ho restituovat po roce 1989, avšak bez naděje na úspěch, což potvrdil roku 2001 i Evropský soud pro lidská práva. Kvůli tomu se dlouhodobě pošramocené vztahy mezi Lichtenštejnskem a Českem jakž takž urovnaly až v roce 2009.

Zajímavý příběh se pojí s rodem Arco. Jeho zástupci neúspěšně žádali o restituce ve Slezsku, aby pak člen jiné části rodu Riprand von und zu Arco-Zinneberg koupil v roce 1998 od Lobkowiczů hrad Vysoký Chlumec s dalším majetkem, který používá jako letní sídlo pro sebe a svou manželku. Tou je arcivévodkyně Marie Beatrix Rakouská-d'Este, tedy potomek vedlejší větve Habsbursko-lotrinské dynastie. Osm kilometrů od Sedlčan tedy v teplých měsících sídlí potomci Habsburků (manželé mají šest dětí), avšak mimo region o tom ví jen málokdo. Přitom se rodina činí, podporuje místní obec a založila nadační fond Patronát Sedlčansko, který se snaží opravovat památky a podporovat lidové tradice v duchu křesťanství.

Příklady úspěšného či naopak nepříliš zdařilého působení šlechtických rodů je celá řada, přičemž některé rodiny už mohly zdědit jen slavné jméno. Vedle lidí s „modrou krví“ u nás existují také významné osobnosti, které byly povýšeny do šlechtického stavu v zahraničí. Této pocty se dostalo například profesorovi Tomáši Zimovi a docentovi Leoši Středovi z Univerzity Karlovy, kteří dostali titul „sir“ na Filipínách. Jak je vidět, idea šlechtictví má různé formy a stále žije.

Jan Holovský

Vysvětlivka ke šlechtickým titulům

Pro nezasvěcené je často těžké se vyznat nejen ve šlechtických jménech, ale také v titulech. Obzvlášť když se míchají tituly domácí a zahraniční. U českých rodů se používá neoficiální titulatura, která se v habsburské monarchii vytvářela od 17. století. Nový systém šlechtické hierarchie měl pět stupňů: 1. kníže; 2. hrabě; 3. svobodný pán (baron); 4. rytíř; 5. prosté šlechtictví. První tři stupně se řadily k vyšší šlechtě, zbývající dva pak k té nižší. Často užívaný pojem „vévoda“ byl hodností, kterou mohla získat jen knížata a hrabata. Nelze ani zaměňovat šlechtu za aristokracii. K té patřila především knížata a hrabata a v menší míře i svobodní pánové, jejichž rody náležely ke šlechtě po dlouhou řadu generací. Aristokracie tvořila velmi uzavřenou společnost, silně propojenou s panovnickým dvorem i mezi sebou navzájem. Zatímco knížecí a hraběcí tituly byly málo dostupné a o to více žádané, titul svobodného pána trpěl inflací. Byl totiž od 17. století udílen příslušníkům nižší šlechty za zásluhy a počet nositelů se rychle zvyšoval. Podobně rychle rostl i počet příslušníků nižší šlechty.

Kouzelný Minsk? Kdo hledá, najde

Známý běloruský zpěvák Lavon Volski v jedné ze svých písní zpívá o běloruské metropoli jako o městě s rozdvojenou osobností. Pod nánosy moderního, sovětského a ruskojazyčného Minsku se skrývá historický běloruský Minsk. Ten druhý po katastrofách dvacátého století téměř zmizel a na první pohled není nikde vidět. Občas ale při procházkách po různých zákoutích hlavního města Běloruska nenápadně vykoukne.

Ačkoliv je Minsk moderní město, které bylo téměř celé zničeno za druhé světové války, je ve skutečnosti poměrně starobylý. První zmínka o něm pochází z *Pověstí dávných let* kyjevského kronikáře Nestora, a to v souvislosti s bitvou na řece Ňamize, která se měla odehrát v březnu 1067. Postupně vyrostl v královské město Polsko-litevské unie a stalo se z něj mnohonárodnostní centrum, kde se stýkali především pravoslavní s katolíky a početnou židovskou komunitou. Právě Židů žilo v Minsku před druhou světovou válkou zhruba třicet procent a byli po Bělorusech druhou nejpočetnější národností.

V běloruské metropoli ale toho po nich mnoho nezůstalo. Dodnes sice jako zázrakem stojí pár historických syna-

gog, ale ty jsou v některých případech přestavěny k nepoznání. Kromě nich už místní Židy připomínají jen působivý památník „jáma“ na území ghetta (který je jedním z nejpovedenějších pomníků ve městě), památník na místě židovského hřbitova a nenápadná historická dílna v jednom z mála zachovalých domů. Ta tam vznikla v roce 2003 díky německé podpoře. Paradoxem přitom je, že část ghetta z období druhé světové války se nejprve zachovala, jenže později ji z větší části vybourala sovětská vláda při přestavbě ulice Ňamiha. Tu nyní lemuje masivní brutalistická zástavba, z níž jako zjevení vykukuje nejstarší církevní budova v Minsku. A protože se zde střetávaly všemožné vlivy, tak tento barokní pravoslavný kostel svatých Petra a Pavla z počátku 17. století na první pohled vypadá, jako by patřil katolíkům.

Trojické předměstí a Čyžův dům. Foto: Michal Lebduška

Brána Minsku naproti železničnímu nádraží.

Foto: Michal Lebduška

Barokní je i hlavní pravoslavný chrám města přímo v centru, který dříve katolický skutečně byl, když sloužil jako klášter ženského řádu bernardýnek. Jedná se o jednu z největších dominant takzvaného Vrchního města, které leží na břehu řeky Svislač. To je fakticky prvním ze dvou center „rozdvojeného“ města a hlavní historickou částí Minsku, kde se nachází i náměstí Svobody se starou radnicí. Ta ale stejně jako většina „historické“ zástavby není původní a byla obnovena až po roce 2000. Nejspíše kvůli tomu, že se sluší mít nějaké starobylé centrum, které Minsku chybělo.

Ostrov slz

Naopak původních je pár ulic takzvaného Trojického předměstí, jež leží na druhém břehu řeky. Jenže protože Minsk je moderním městem, ze kterého jen tu ta tam nenápadně vykukují historické památky, je i okolí Trojického předměstí zcela přestavěné. Jednoznačnou dominantu okolí podél Svislače představuje gigantický Čyžův dům z roku 2013, kterému se přezdívá podle jednoho z nejbohatších Bělorusů Juryje Čyže, jehož firma ho stavěla. Pokud ale odhlédneme od těchto staveb, tak je zelené a prostorné okolí řeky Svislač skvělým místem k procházkám, ale i pro jízdkám na kole. Navíc takzvaný „ostrov slz“ vedle

Trojického předměstí je velmi důstojným památkem Bělorusům padlým během sovětské války v Afghánistánu.

Podobný kontrast vidíme i ve druhém centru Minsku. Tím je náměstí Nezávislosti, pod kterým mimochodem dodnes stojí stanice metra nazvaná podle náměstí Lenina. Na něj skutečně shlíží Vladimir Iljič, kterého je kdovíproč zakázané fotit, a za ním se tyčí monstrózní sídlo vlády postavené v nejlepší tradici sovětského konstruktivismu 30. let minulého století. V něm zasedají i obě komory běloruského parlamentu a hned vedle stojí jedna z nejikoničtějších památek Minsku. Tou je takzvaný červený kostel z první dekády 20. století, který slouží římským katolíkům a je hlavním centrem, kolem něhož se soustřeďuje místní polská komunita.

Právě všudypřítomné připomínky sovětské minulosti v podobě nezměněných názvů ulic, symbolů na domech či ve stanicích metra nebo ponechaných pomníků vyvolávají dojem, jako by se člověk vrátil v čase o třicet let. V naprosto atrofované podobě je to vidět v malém muzeu-dílně sochaře Zaira Azgura, které se nachází uprostřed panelákového sídliště nedaleko centra. Jeho hlavní součástí je velká místnost, kterou od podlahy až ke stropu zaplňují skoro tři stovky soch všech možných komunistických představitelů nejen ze Sovětského svazu.

U sídla vlády a kostela začíná patnáctikilometrový prospekt Nezávislosti, který je hlavní třídou Minsku a jako takový je náležitě reprezentativní. Ulici lemují obří budovy

Zraněná města

ve stylu socialistického realismu, které jsou jedním z nejcharakterističtějších prvků Minsku. Jestli by si něco zasloužilo zápis na seznam světového dědictví UNESCO, je to právě tento unikátní soubor stalinské architektury. Podobných míst pochopitelně existuje nejen v bývalém SSSR, ale i celém východním bloku mnoho, ale málokde se tento architektonický styl vyskytuje v takové koncentraci jako v centru Minsku.

Podobně působivou dominantou jsou dvě věžovité budovy naproti železničnímu nádraží, kterým se říká Brána Minsku. Na samotném prospektu Nezávislosti zaujme především sídlo KGB (tak se skutečně dodnes jmenuje běloruská tajná služba!), na nějž hledí z parčíku přes ulici socha Felixe Dzeržinského. Pozornost poutají také Říjnové náměstí s Palácem republiky, kterému místní kvůli jeho vzhledu přezdívají sarkofág, a o něco dále náměstí Vítězství s obeliskem „Minsk – město hrdina“. Ani to by ale neměla být poslední zastávka na prospektu. Už zhruba na půl cesty ven z města se nachází nádherný Park Čeljušinců nazvaný na počest posádky legendárního sovětského parníku Čeljuskin, který v roce 1934 ztroskotal v Severním ledovém oceánu. Park s přilehlou botanickou zahradou je zelenou oázou uprostřed města a skvělým místem pro odpočinek, ale i zábavu. Kromě husté zeleně jsou totiž v jeho části i pouťové atrakce, díky nimž se jedná o oblíbené místo, kam vyrážejí obyvatelé města.

Útěk od reality

Náměstí Vítězství je jedním z mnoha míst, která připomínají kult Velké vlastenecké války zcela v duchu tradičního sovětského výkladu. I proto sem tam z domů svítí nápisy jako „Sláva vítězům“ nebo „Minsk – město hrdina“. To vše doplňuje moderní muzejní komplex, v němž se lze stále dozvědět i takové věci, jako že útok SSSR na Polsko v září 1939 byl „sjednocením Běloruska a Ukrajiny“. Právě zde se mimochodem v létě a na podzim 2020 odehrávaly největší protesty proti zfalšovaným prezidentským volbám, ve kterých „překvapivě“ obhájil svůj post diktátor Aljaksandr Lukašenka.

Zdaleka ne všechna místa v Minsku ale vypadají takto, neboť i do běloruské metropole pronikají světové trendy. Na ulici Kastyčnickaja (Říjnová) to vypadá, jako kdyby se člověk propadl někam do Berlína. Ulici lemují staré cihlové tovární budovy pomalované obřimi muraly, mezi kterými se nachází spousta stylových restaurací, hospod,

foodtrucků, veganských bister nebo klubů. Jestli někde v Minsku skutečně bují noční život, je to právě tady. Ideálnější místo k útěku od (post)sovětské reality tu neexistuje.

Jaký je tedy Minsk? Velmi často se o něm píše jako o příjemném, čistém, upraveném a bezpečném městě. To je jistě částečně pravda, ale když si člověk začne Minsk prohlížet důkladněji, zjistí, že zdaleka ne vše se tady třpytí a leskne. Stejně jako na mnoha jiných místech východní Evropy i zde je vidět, že se vlastně všechno dělá tak trochu

Červený kostel na náměstí Nezávislosti.

Foto: Michal Lebduška

levně a na efekt. Už na první pohled je také patrná slabá úroveň služeb, které svojí nabídkou absolutně neodpovídají dvoumilionové metropoli. Zaráží rovněž naprostá nepřítomnost běloruštiny, jež zaznívá jen naprosto výjimečně, hlavně v hlášeních metra. Samozřejmě se tu najde mnoho skvělých hospůdek, kaváren či supermarketů, ale aby je člověk našel, musí se pořádně rozhlížet. Jejich absenci však částečně suplují jiná místa, jako je obří krytá Kamarouská tržnice.

To je obrovský kontrast například oproti hlavnímu městu sousední Ukrajiny. Zatímco Kyjev je nesmírně chaotické, ale zároveň živé město plné lidí, Minsk občas působí poněkud pomalým a unylým dojmem. To pochopitelně neznamená, že by své kouzlo neměl, ba naopak. Ale rozhodně se do něj nesmí cestovat s představou o pulzujícím velkoměstě plném turistických atrakcí na každém kroku. Působivých zákoutí je tu hodně, ale musí se trochu hledat. I v tom ale spočívá kouzlo Minsku, pod jehož povrchem prosvítají pozůstatky starého Minsku.

Michal Lebduška

Vilamované – nejmenší polská menšina

Přestože žijí kousek od českých hranic, o Vilamovanech asi většina čtenářů neslyšela. Osobitě etnikum obývá pouze jedno městečko v jižním Polsku. Jejich výjimečné řeči hrozil zánik, ale tehdy jedenáctiletý chlapec se ji před dvaceti lety rozhodl zachránit. Dnes patří vilamovština mezi oficiální světové jazyky. Polská vláda jí však moc nefandí.

Z polského Těšína se do Bílska-Bělé (Bielsko-Biała) dostanete autobusem asi za půl hodiny. Tato bezmála dvousettisícová regionální metropole se rozkládá na obou stranách historické zemské hranice mezi Slezskem a Małopolskem. Stačí přestoupit na příměstskou linku a po asi dvanácti kilometrech se ocitnete uprostřed rovinaté vesnické idylky. „Skiöekumt y Wymysöü,“ hlásá uvítací cedule doplněná i polským textem „Witamy w mieście Wilamowice“. Až na radnici a dvě tři honosnější stavby z 19. století

kolem protáhlého náměstí to tu jako ve městě moc nevytvádá. Rozptýlené rodinné domky navozují venkovskou atmosféru a se třemi tisíci obyvatel se Wilamowice od okolních vesnic neodlišují ani svou velikostí. Městem však jsou, a to od roku 1818, kdy si podnikaví občané za toto privilegium draze zaplatili. O deset let dříve se za třicet tisíc rýnských sami vykoupili z poddanství.

Ať už sem přijedete z jakéhokoliv směru, již z dálky se vyjímá 72metrová novogotická věž farního kostela Nejsvětější Trojice. Navzdory architektonickému stylu, jenž evokuje počátek minulého století, byla dokončena až v roce 1984. Kostel se stavěl šest dekad počínaje rokem

Vítejte ve městě Wilamowice.

Foto: Kamil Czaiński

1923. O tom všem se píše na informační tabuli u vchodu – polsky, anglicky a také vilamovsky. „Dy Kjyh fur Śwjynto Trújca.“ Vilamovská verze bije do očí pozoruhodnou směsicí germánských a slovanských slovíček.

O původu Vilamovanů a jejich jazyka kolují různé legendy. Přisuzují se jim kořeny holandské, vlámské, fríské a dokonce anglické, skotské či dánské. Mezi vzdálenými germánskými zeměmi se snad jenom Island nebere v potaz jako možná vilamovská pravlast. Pravda je mnohem banálnější. Zakladatelé městečka přišli do Osvětimské kotliny během východní kolonizace ve 13. století ze středoněmeckých oblastí (Sasko, Durynsko, Franky). Vilamovština je lingvisticky příbuzná německým nářečím, jimiž se kdysi hovořilo ve Slezsku. V podstatě se jedná o část takzvaného bílsko-bělského jazykového ostrova, který do roku 1945 tvořilo celkem třináct obcí.

Jenže trajektorie vilamovských dějin se ubrala poněkud jiným směrem. Místní nepřijali německou národní identitu, naopak hýčkali si svou odlišnost. S básníkem Florianem Biesikem začala v počátcích 20. století i jejich nezávislá literární tradice. Byť se vilamovština nikdy nestala jazykem úředním či vyučovacím, až do konce druhé světové války byla mateřtinou a obcovací řečí naprosté většiny zdejších obyvatel. A vyvíjela se spíše pod vlivem polštiny (Wilamowice byly součástí Haliče a pak Krakovského vojvodství v meziválečném Polsku) nežli standardní němčiny. Nemalou část slovní zásoby tvoří polské přejímky, mnohdy až úsměvné jako *der dźjada* (děda) nebo *der kłopa* (chlap). Ve výslovnosti se to vedle přehlásek (umlautů) hemží pro Němce stěžejí vyslovitelnými *ś, ć, ł*.

Punce německosti se však Vilamované jen tak nezbavili. Nacisté je uznali za soukmenovce hodné zápisu na „Deutsche Volksliste“ a boje za tisíciletou říši v řadách Wehrmachtu. Svěráznou vilamovskou kulturu přitom zneužívali k pangermánské propagandě. Poláci se pak s pomocí sovětských osvoboditelů pomstili. Mnoho mužů bylo odvečeno na nucené práce v Sovětském svazu či do pracovních táborů v Polsku, zatímco jejich domy si zabrali polští sousedé z okolních vsí. Vilamovská odlišnost nabývala totiž i třídního rozměru. Mnozí se zde věnovali obchodu či řemeslu a byli tak o něco zámožnější než polští rolníci. Na rozdíl od nich si mohli dovolit lepší cihlové domy nebo dokonce služku. V době poválečného vyřizování účtů se pro ně karta obrátila.

Nová naděje

K plošnému odsunu nakonec nedošlo, ale používání lokálního jazyka a lidového kroje bylo několik let zakázáno. V padesátých letech perzekuce ustaly, zůstalo však trauma. „Radši ať to všechno zajde, nechceme, aby se naše děti odlišovaly a trpěly kvůli tomu jako my,“ říkali si Vilamované a nepředávali rodný jazyk potomkům. Poválečná generace vyrostla už jen s polštinou. Vilamovština byla nanejvýš jakousi tajnou řečí, v níž prohodila pár slov babička, když nechtěla, aby jí děti rozuměly. Zájem o „starobylé nářečí polských Vlámů“ se mezi jazykovědci zvedl

v osmdesátých letech, ovšem nikdo nepochyboval, že je odsouzeno k zániku. Lingvisté dobývali ze staříků polozapomenutá slovíčka, nahrávali, zapisovali, zkoumali. Snažili se zachytit vilamovštinu v jejím závěrečném vývojovém stadiu, než navždy odejdou poslední mluvčí.

Jenže v roce 1993 přišel na svět Tiöma fum Döcker, občanským jménem Tymoteusz Król. Není sice čistokrevný Vilamovan, jeho rodiče pocházejí ze Slezska. Vyrůstal ale po boku nevlastní babičky, která mu zpívala vilamovské písně. „Jako dítě jsem byl přesvědčen, že prostě každá obec má vlastní řeč. Až jsem zjistil, že tomu tak není a náš výjimečný jazyk vymírá, rozhodl jsem se, že udělám vše pro jeho záchranu,“ vysvětluje Król. V jedenácti začal cílevědomě nahrávat všechny žijící rodilé mluvčí, v té době jich bylo kolem stovky. Ve čtrnácti se postaral o přidělení ISO kódu, mluva Wilamowic tak byla oficiálně zařazena mezi jazyky světa prestižní Knihovnou Kongresu. Přesvědčil Józefa Garu (*1929), aby dával soukromé hodiny vilamovštiny pro děti a sestavil slovník i s nahrávkami výslovnosti. Od roku 2011 je učitelem sám Król.

Chytla se třeba Jūsja fum Biöetuł aneb Justyna Majerska-Sznajder. Tiöma a Jūsja zasvětili Wilamowicím život. Oba vystudovali etnologii a spojují regionální aktivismus s vědeckou prací. Vnukli vilamovštině naději na nový život. Už nejde jen o zdokumentování vymírajícího fenoménu, leč o jeho obrodu. Původních mluvčích z předválečné generace žije ještě dvacítka. Kromě nich jazyk aktivně ovládá asi patnáct mladých nadšenců. Na sto až sto padesát odhaduje Król počet těch, kteří mu alespoň pasivně rozumějí. Vilamovština se objevuje ve veřejném prostoru (viz třeba zmíněné tabule) i na Facebooku. Vznikají v ní divadelní hry a literární díla, mezi nimiž snad nejvýznamnějším počinem je Królův překlad *Malého prince* (*Der Klíny Fjyšt*). Poválečné trauma pominulo. Z potírané „skopčácké hatmatilky“ se stala módní záležitost.

Inspirace čerpají vilamovští obrozenci mezi Aztéky v Mexiku nebo na ostrově Man. Společné akce podnikají s karpatoněmeckou komunitou ze slovenské Chmeľnice, kde rovněž přežívá prazvláštní lokální jazyk germánského původu. Byť mezi laickou veřejností téměř neznámá, vilamovština je dnes stálíci vědeckých publikací z oblasti revitalizace ohrožených jazyků. Případ třítisícového městečka na slezsko-malopolském pomezí sledují se stejnou vážností jako osudy lužické srbštiny či irštiny odborníci z celého světa. Na vydání profesionální mluvnice a slovníku se spolu s Królem podílel islandský lingvista Alexander Andrason. Australan Carlo Ritchie zase spoluzakládal sdružení Accademia Wilamowicziana a vydal vilamovsky dětskou knížku *Ynzer boümmüter* (*Naše stromová matka*).

Okouzlující beránek

Kdo odmítá Vilamovany podpořit, je polský stát. Zákon rozlišuje v Polsku tři druhy menšin: národnostní, k nimž patří Němci či Ukrajinci, etnické, jako jsou Romové nebo Tataři, a také „komunity používající regionální jazyk“. Taková komunita je zatím jen jedna – kašubská. A právě o ten-

Zraněná města

to status usilují Vilamované. Pojí se s ním nejen zvýšení prestiže jazyka, ale i konkrétní praktické výhody, například možnost čerpat státní dotace na jeho výuku ve školách. Návrh na uznání vilamovštiny se pravidelně vrací do Sejmu a je torpédován dobrozdánými vládními expertů. Ti se za každou cenu snaží dokázat, že jde o pouhý německý dialekt. A němčina již přece menšinová práva zaručena má.

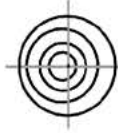
Zajisté, co je a co není německý dialekt, toť problematická otázka. Němčina v Hamburku a Curychu se liší asi tak jako čeština a chorvatština, přitom obyvatelé obou měst tvrdí, že mluví „německy“. Mnohem snadněji se Hamburčan domluví v Groningenu, kde se ale mluví „nizozemsky“. Dobrou paralelu k vilamovské situaci představuje lucemburština. Ta je příbuzná nářečím německého Porýní, ale převzala nespočet francouzských výrazů. Má vlastní pravopis i svou literaturu a její uživatelé se nepovažují za Němce, proto byla prohlášena za samostatný jazyk. Vilamované nejenže nejsou a nechtějí být Němci, ale i jejich potřeby, jež by měl zákon o regionálním jazyce řešit, jsou zcela jiné než u stotisícové německé menšiny z Horního Slezska.

Proč tedy vládě tak záleží na tom, aby nevyšla vstříc své zřejmě nejmrňavější minoritě? Že by hodina vilamovštiny týdně v jedné maloměstské základce představovala obří zátěž pro rozpočet? Zadržel bude jinde. O status komunity používající regionální jazyk totiž usiluje i Slezané. Těch je nejméně několik set tisíc, hlásí se k nim politici, vědci i přední umělci. Úvahy o slezském jazyce neodmyslitelně doprovází debata kolem identity, jež podlomuje mýtus jednotného Polska. Konzervativní část politické scény vnímá probíhající slezskou emancipaci jako hrozbu. Bojí se, že by jakékoli ústupky otevřely Pandorinu skříňku. Vilamovštinou a slezštinou se přitom zabývají stejné parlamentní výbory, návrhy na uznání obou jazyků vycházejí od stejných poslanců. Vilamovští a slezští aktivisté se znají a spolupracují. Strach z největší menšiny se tak mimochodem obrací i proti té nejmenší. Blahosklonný přístup vládní strany PiS dokonale ilustruje výrok poslance Szymona Giżyńskiego, jenž zazněl na výjezdním zasedání Výboru pro národnostní a etnické menšiny ve Wilamowicích v roce 2016: „Vážně je tady potřeba zákon, který vyláká různé vlky z lesa, když zrovna vy jste takový okouzlující, něžný, roztomilý beránek, který se nosí na ruce a tulí k srdci?“ Vilamované by si podle něj zřejmě měli maximálně zazpívat písničku a nezlobit. Jinak se budou podobat slezským „podvratným živlům“.

Paderewského ulice ve Wilamowicích. Foto: Kamil Czański

Kamil Czański

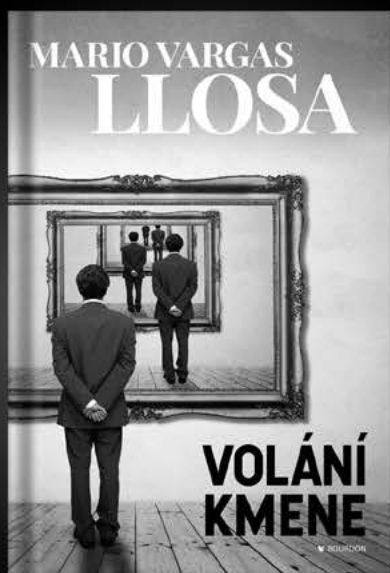

Demokratický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

Vycházíme již od roku 2012

Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Divoká Demokratická strážník Uvnitř najdete: 17 Téma: Jak se vláda středoevropských zemí postavila k EU 18 Jaká je první demokratická stránka v regionu 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Uvnitř najdete: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Uvnitř najdete: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Uvnitř najdete: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu
Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Přečtěte si v čísle: 17 Téma: Evropská, populární a laiční ve střední Evropě 18 Jaká je první stránka, která je první stránka 19 Aneta Ráková: Václav Klaus před a po ústupu
Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Polský volební rok Radepetky starost Wędky wędrowniaki po Czechu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Slovenka před volbami Václav Klaus na výminku Známí místo Václava	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Středoevropská média Konec strany v Německu Rumunská pevná síť	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Radepetky starost Wędky wędrowniaki po Czechu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Migrace a střední Evropa Celá má síť Průběhový svět Miškyňské	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Migrace a střední Evropa Celá má síť Průběhový svět Miškyňské
Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Síťová síť Radepetky starost Wędky wędrowniaki po Czechu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Prosádní Radepetky starost Wędky wędrowniaki po Czechu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě České volby: poslední zvonění? Polská literární reportáž Záplav volby na Slovensku	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Demokracie na středoevropský způsob Jan Klus na valence Temu: Předsední v akci	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Hnutí ANO: Takoví jsme byli Radepetky starost Wędky wędrowniaki po Czechu	Demokratický střed Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě Síťová síť Radepetky starost Wędky wędrowniaki po Czechu

Nositel NOBELOVY CENY ZA LITERATURU
a jeden z nejvýraznějších mluvčích
liberálně-konzervativního
politického směru píše o autorech,
kteří ovlivnili jeho pohled na svět.

Populární výklad
**FUNGOVÁNÍ PRAVIDEL
EKONOMIE.**

BOURDON

WWW.KNIHY-BOURDON.CZ

STRACH - nejvýznamnější portrét
bývalého prezidenta, jaký byl kdy
publikován během prvních roků
v jeho funkci.

Gad Saad PARAZITICKÁ MYSL

Kanadský profesor zkoumá, jak přehnaná politická
korektnost na Západě potlačuje zdravý rozum
a ohrožuje naši civilizaci.

NA PULTECH V ČERVNU 2022

(Obálku připravujeme.)